Anul XXV Martie—Aprilie 1935 Nr. 3—4

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCA

Director: Prof. NICOLAE COLAN

CREDINŢĂ ŞI LUCRARE IN RELIGIUNE

de Arhim. SCRIBAN

I

SÂMBURELE FAPTEI

Nu e rare ori să auzi, în vorba oamenilor, că nu are însemnătate ce crezi, ci ce faci. Pot să nu cred în nimic, spune unul, dacă săvârşesc fapte de seamă, cu iubirea de oameni, asta înseamnă mai mult decât a crede şi a nu face.

A pune chestiunea aşa, nu înseamnă a o deslega. Noi ştim prea bine că a face e mai mult decât a mărturisi; ştim că *nu tot celce zice Doamne, Doamne, va intra în împărăţia cerurilor, ci celce face voia Tatălui din ceruri* (Matei 7, 21); ştim că *celce va face şi va învăţa, acela mare se va chema în împărăţia cerurilor* (Matei 5 16); ştim că *din roadele lor vom cunoaşte pe oameni* (Matei 7, 16). Da, acestea sunt gânduri intrate în mintea tuturor, din propoveduirea cea dintâi a creştinismului.

Dar întrebarea pe care voim noi s'o descurcăm nu e aceasta, ci dacă lucrarea nu are nicio atârnare de credinţă, dacă este întemeiată vorba acelora care spun că nu are însemnătate ce cred ei, ci ce fac; că poţi fi chinez, turc, indian, dacă faci binele, tot una este.

Ba sunt atâţia care spun că sunt ţări în care Biserica este numai faptă, fără dogme. Luaţi scrierile Profesorului *Ioan Botez*[1] dela Iaşi şi veţi vedea asemenea păreri. Asemenea alţii, care scriu despre religiunea din America. Ceeace văd ei este lucrarea vie a feluritelor tabere religioase, şi

[1] Aspecte din civilizaţia engleză.

atunci vin şi ne povestesc nouă: iată, religiunea de acolo nu este ce e la d-voastră: tot tragere de clopote, aprindere de lumânări, slujbe peste slujbe, discuţiuni pe toate feţele despre credinţă şi închinare. Acolo religiunea este iubirea de oameni, grijă de cei săraci, bucurarea celor nevoiaşi, aşezăminte de tot felul pentru aceştia, pentru buna creştere, pentru copii, pentru cei păşiţi pe căi strâmbe şi multe din acestea. Acolo religiunea nu este vorbă şi carte, slovă şi teorie, ci este ceeace îi trebue mai mult acestei omeniri necăjite: este îndreptare şi ajutor.

Foarte frumos că religiunea se îmbracă în atâtea înalte înfăptuiri, foarte frumos că oamenii le văd şi le laudă. Dar este în paguba lor că nu mai văd şi altceva. Nu se întreabă de unde vor fi venind acestea? ce-i va fi îndemnând pe oameni să le săvârşească? vor fi căzând ele din cer?

Aici venim cu întrebarea dela care am pornit. Poate să spue unul mult şi bine că fapta este temeiul, nu credinţa; noi încă n'am deslegat întrebarea, dacă nu răspundem de unde vine fapta?

De ce dacă fapta e temeiul, nu toate religiunile au fapte? De ce mai toate religiunile care şi-au însemnat fiinţa lor în rituri şi n'au pus temei pe o lucrare pentru a plăcea lui Dumnezeu, nici n'au dus la fapte?

Aceasta arată că faptele nu cad din cer, că ele cer o sământă din care să răsară, o rădăcină din care să-şi tragă mustul şi să crească.

De aceea nu e drept a spune că fapta trebue să fie grija noastră. Incolo trebue să lăsăm pe fiecare că creadă ce vrea.

Noi îi putem răspunde: Dar oare faptele acestea ies la iveală fără nişte imbolduri sufleteşti, care mână spre revărsarea lor în afară?

Ei vor răspunde: Da, cum nu! Câţi oameni fără credinţă, care sunt mai de treabă, mai cum se cade decât mulţi din cei care se duc la biserică şi aprind lumânări şi tot poartă pe Dumnezeu în gură!

Se înţelege, lucrul poate fi chiar aşa. Sunt oameni credincioşi din moştenire, care nu leagă un fir între credinţă şi faptă. Nu au credinţa ca ceva hotărît, viu, hrănit sănătos prin uneltele ei, şi atunci nici urmările acestei credinţe nu au să fie ceva simţit. Dar ei nu ne spun dacă făptuitorii de

bine fără credinţă nu au ajuns la simţirea pe care o au, la dorul de a făptui binele, din însaşi atmosfera pentru bine croită de propoveduitorii credinţei.

Adevărul este că totdeauna faptele izvoresc dintr'o anumită stare a sufletului. Această stare e plămădită de picurările încete, îndelungi, ale credinţei asupra omenirii.

Doar se poate vedea foarte bine, în sânul ei, cum iubirea de oameni, simţirea pentru înfăptuiri alese, cresc în legătură cu credinţa pe care o dobândesc. Oameni, care mai nainte îşi trândăveau zilele în trai lumesc şi n'ar fi dat un ban pentru o faptă aleasă, dar cheltuiau din plin pentru desfătările lor, au fost în stare să facă cele mai frumoase jertfe, dupăce credinţa i-a cuprins mai viu.

Se poate cunoaşte foarte uşor că alta este înfăţişarea unei obşti mânate de credinta religioasă şi alta a celei mânate de poftele ei trupeşti. De pildă, înainte vreme, când credinţa religioasă era mai vie, când omul avea într'ânsa un frâu simţit, când el nu trăia atât de mult de capul lui, nu se băgau-de-seamă scăderi ca unele de azi. Nu se pomenea de sinucideri, cum se pomeneşte acum.

Cu o jumătate de veac în urmă ele erau la noi lucru rar. Cu un veac îndărăt, aproape nici nu se pomeneau. In vremea aceasta însă, credinţa a tot fost lovită. Urmarea s'a văzut. Sufletele sunt tot mai goale, n'au pe ce se sprijini şi atât de uşor se prăbuşesc când pasul greu al vieţii se lasă asupra câte unui fiu din vremea noastră. Ba încă şi fără aceasta. Pentru nimica toată, pentru supărări de azi pe mâne, chiar şi copiii se joacă cu viaţa şi şi-o desfiinţează.

Oare ce să însemne aceasta?... că credinţa nu înseamnă nimic în viaţa omului? că nu trebue să urmărim în religiune decât fapta? că nu trebue să ne batem capul pentru credinţă?

Dar Domnul Hristos a spus că *nimenea nu culege struguri din spini şi smochine din ciulini* (Matei 7, 16). Deci faptele trebue să iasă şi ele din ceva. Ele izvoresc dintr'o anumită pornire a sufletului de a le săvârşi.

Sufletul insă nu se porneşte din senin, cum nu porneşte carul fără boi ori locomotiva fără foc. El trebue încălzit prin ceva.

Credinţa este tocmai acea căldură. De aceea religiunile care vor fapte, nu se pot lipsi mai întâi de a-şi semăna

ogorul, de a propovedui temeiurile faptei bune, adică de a propovedui, a îmboldi sufletele ca ele să se trezească, să stea vii, să-şi înţeleagă chemarea lor. Prin aceasta, ele şi pot ajunge în stare de a rodi faptele dorite.

Fără metodă nu se pot avea roadele aşteptate. Oare răsărit-au ele vreodată pe altă cale? Oare ceice ne spun că în Anglia ori în America Biserica e numai faptă pot dovedi că acolo lucrurile stau altfel? Oare privit-au ei destul de bine şi au descoperit că acolo nu mai este nimic pentru învăţarea credinţei, ci totul pentru săvârşirea faptei?

II

PROPOVEDUIREA CREDINŢEI LA CEI CU FAPTELE

Cum oameni, cari se apucă să înveţe pe alţii, vor să ne îmbrododească pe noi, a primi cu ochii închişi vorba că la alţii religiunea e numai faptă, dar nu şi credinţă! De fapt ei sunt de vină, că n'au privit bine, pentrucă, dacă este Biserică creştină, cum are să facă ea altfel decât să propoveduiască credinţa? La urma urmei, fapta în numele cui o ceri? Din îndemnul cui? Nu din al lui Hristos? Nu din porunca lui cerem oamenilor să se ajute unii pe alţii?

Dar a face aceasta înseamnă a lucra printr'un mijloc al credinţei. A cunoaşte pe Hristos, a te supune poruncii Lui, înseamnă a crede în El.

Oare nu se face aceasta în Anglia şi America?

Dar unde se propoveduieşte mai mult decât acolo? Ba încă acolo propovedania a luat şi nişte înfăţişări, s'a resfirat într'o bogăţie, cum la noi încă nu s'a pomenit.

Apoi ce este aceasta decât îngrijirea credinţei? Iar după o credinţă atât de îngrijită, faptele sunt şi ele tot mai bogate.

Ia să vedem acum, dacă această credinţă este propoveduită în ţările cu faptele lăudate, să vedem dacă oamenii de acolo nu cumva au găsit metode şi mai multe decât ale noastre, pentru a trâmbiţa credinţa în urechile oamenilor.

Unde se propoveduieşte credinţa? In biserici, în şcoale, în aşezăminte religioase, la prilejuri de sărbătoare, în amintirea marelor fapte ale credinţei. Cu toate acestea, în Anglia şi în America, găsim că ea este propoveduită ca ni-

căieri aiurea. Se propoveduieşte nu numai în aşezăminte ca cele pomenite, ci şi prin grădini, pe drumuri.

Profesorul de Omiletică *Edwin Byington*, al Colegiului de teologie şi misiuni din Boston, scrie că ceeace se face în Boston pentru propovedanie n'a mai văzut decât la Hyde-Park din Londra. Povesteşte că, pe o întindere de aproape $^1/_2$ de kilometru dintr'o lature a oraşului, într'un loc de plimbare, mărginit de tufişuri şi copaci pe amândouă părţile, se ţineau, din loc în loc, 10 adunări, în largul firii. Ici vorbeau anglicanii, mai încolo catolicii, dincolo adventiştii, mai departe alte tabere. In jurul fiecărui vorbitor se găseau câteva zeci sau câteva sute de ascultători. Toţi vorbitorii erau ascultaţi în tăcere şi cuviincios. Asta în fiecare Duminecă de vară după amează. Aşa în acea margine a Bostonului, aşa în marea grădină Hyde-Park din Londra.

Dar ce înseamnă aceasta? Că în acele ţări se lucrează pentru credinţa creştinească, pentru mişcarea sufletelor cu mijloacele încă necunoscute încă în Europa pe continent.[1]

Dacă am adăoga încă înoirile răsărite pe ogorul predicii în acele ţări, ieşite la iveală prin predicatori ca *Spurgeon, Torrey* şi alţii ca ei, care au dat pricină să se vorbească despre *trăsăturile deosebite ale predicii americane;* dacă am vorbi despre predica pentru copii, răsărită mai întâi tot printre ei, va trebui să spunem că, în acele ţări, de mare lucrare creştinească, găsim că în această lucrare o largă parte cuprinde însăşi propoveduirea credinţei. Tocmai aceasta însă dovedeşte că frumoasele şiraguri de fapte creştineşti, de care ne minunăm la ei, nu cad din cer, fără o sămânţă oarecare, ci ele sunt tot roadele credinţei.

Fapta este mai mare decât credinţa, este o treaptă mai sus decât credinţa, dar te sui mai întâi pe treapta credinţei, pentru a ajunge la a faptei.

Invăţătura creştinească este că nu trebuie să te opreşti la treapta întâia, dar trebuie să treci prin ea. Cu cât sorbi mai bine dintr'ânsa, cu atât eşti mai spornic şi la fapte.

Iată un adevăr care iese deplin la iveală şi care trebuie lămurit în toate chichiţele lui, faţă de ceice spun că

---

[1] Vezi scrierea lui Byinton: *Pulpit Mirrors* (Oglindiri de pe amvon). New-York, 1927, p. 35 şi următoarele.

fapta are însemnătate, nu credinţa. Ori budist, ori mohamedan, ori mozaic, ori creştin e tot una, numai fapte să ai! Totuşi nu toate credinţele duc la fapte la fel. Aceasta dovedeşte rostul şi puterea credinţei în săvârşirea faptei.

III

RĂZBATEREA GÂNDULUI

Voim să încheiem aceste desfăşurări. Dar cetitorul va folosi foarte mult, dacă va asculta ce scrie un mare învăţat despre puterea gândului, dupăce a cercetat feluritele religiuni.

Este vorba de *A. M. Fairbairn*, nume cunoscut de ceice umblă să descoasă amănuntele religiunilor. Intr'o carte a sa, ajunsă în 1895 la a 11-a tipărire, el arată ce mare prefacere a adus lumii noutatea gândirii din Vechiul Testament. „Religiunea lui Israil a fost o întocmire cu totul nouă, în ce priveşte religiunea, şi a fost astfel numai pe temeiul cugetării ei despre Dumnezeu şi legea sa. Prin mijloace ca acestea, ea a pus temelia pentru o nouă cugetare despre om, pentru un nou tip de viaţă obştească, pentru o nouă alcătuire sau rânduială în sânul omenirii. Atâta vreme cât oamenii trăiesc, cred într'o mulţime de zei, ei nu vor crede niciodată în unitatea omului; atâta vreme cât cred într'un Dumnezeu fără trăsătură morală, ei nu vor trăi niciodată sub imboldirea unei legi morale obşteşti.

„Dreptul va fi puterea. Lumea lor va fi lumea celui mai tare. Cel slab e pus la munci, iar cel sărac nu trezeşte nici o milă şi trăeşte sau moare pentruca să placă celui bogat".

„Dacă însă noi avem o părere atât de deosebită de a lumii vechi despre om şi viaţa obştească, schimbarea izvoreşte din cugetarea nouă despre Dumnezeu şi legea sa, care a venit prin Moisi".

„Aceasta este o simplă chestiune de faptă şi siguranţă istorică. Nici un cod din lumea veche nu avea în aceiaşi măsură o cugetare atât de înaltă despre om şi despre drepturile lui, despre vrednicia muncii omeneşti, despre datoriile lui, despre însemnătatea lui morală şi legăturile lui, despre

dreptul său de a secera şi a stăpâni din plin roadele câmpului pe care omul l-a lucrat".

„Nu era legea preotului sau a regelui; era legea lui Dumnezeu. In aceasta zăcea taina puterii ei, izvorul marei vrednicii pe care o dădea omului".

„Să fi fost legea făcută legea de rege sau de preot, să-şi fi făcut regele sau preoţii poporul lor, şi îndată ai fi avut, ca urmare de neînlăturat, despotismul, apăsarea, nedreptatea, jertfa celui slab în faţa celui puternic. Pune însă legea şi poporul ca ai lui Dumnezeu şi îndată ai altă urmare, care nu se poate înlătura: toţi oamenii sunt deopotrivă înaintea lui Dumnezeu. Apoi, odată aceasta pusă şi înţeleasă deplin, cealaltă urmare va fi: libertate la fel pentru toţi şi drepturi deopotrivă pentru toţi oamenii. Legea venită prin Moisi a fost pentru popor, ca un întreg, cea mai îmbrăţişătoare, cea mai dreaptă lege din lumea veche, sprijinindu-se pe cea mai omenească din toate cugetările vechi despre Dumnezeu".

„Acum, eu vreau să pun în lumină şi să accentuiez acest fapt sau principiu central şi fundamental al istoriei. Orice ar zice oamenii, acesta e un fapt pe care istoria l-a adeverit. Voi niciodată nu veţi clădi o societate sau un Stat de rânduială, drept slobod, decât dacă îl veţi întemeia pe o mare credinţă morală. Cea mai mare însă dintre toate credinţele morale este aceea într'o Dumnezeire morală. Căci aceasta dă pecete morală izvorului, legilor, metodei, mersului şi sfârşitului vieţii".[1]

Ar trebui să pomenesc încă prea frumoasele pagini următoare ale acestui scriitor, care dovedesc şi mai mult adevărul celor arătate aici de noi. Dar şi aceasta ajunge, pentru a vedea că gândul este putere ascunsă, care străbate în lucrările omului.

Credinţa este un gând, de soiul cel mai viu. Ea schimbă faţa obştiilor omeneşti, dupăcum atât de amănunţit arată Fairbairn. Deci degeaba am cere dela om faptă în afară, când nu cerem şi lucrarea ascunsă înăuntru, care este a credinţei.

Gândirea aceasta se poate urmări şi mai departe, în

[1] Vezi *Religion in history and modern life*. Londra, 1895, pag. 136—137.

scrieri care au văzut lumina zilei la noi. De pildă, cine va ceti scrieri despre cooperaţie, va putea vedea cum credinţa creştinească a dus la înjghebări de măsuri pentru uşurarea vieţii, care n'a fost altceva decât alcătuirea de mai târziu a cooperaţiei.

Toţi cooperatiştii văd azi în cooperaţie o fiică a gândirii miloase a creştinismului. Să se cetească, în această privinţă, frumoasa carte *Originile cooperaţiei* (Iaşi 1931), de dl *Eugen Pavlescu*, conferenţiar la Universitatea din Iaşi, şi se vor găsi acolo destule date în această privinţă.

Noi credem a fi dovedit tema noastră. Am arătat strânsa legătură dintre credinţă şi faptă şi deci putem încheia ceeace aveam de spus despre „Credinţă şi lucrare în religiune".

Cu aceasta am văzut cât de şubredă este spusa acelora care sar uşor cu vorba că nu are însemnătate ce crezi, ca şi cum ar putea fi roade fără pomi.

Arhim. SCRIBAN

ROMÂNII DELA ATHOS

de GR. T. MARCU

Al doilea şi ultimul cuvânt asupra configuraţiei monahismului atonit actual, dupăcum făgăduiam în numărul trecut, priveşte îndeosebi elementul românesc dela Athos. Subliniam rândul trecut, în această chestiune două lucruri: *a)* Românii n'au nici o mănăstire cu depline drepturi; *b)* Podromiţii, pe chestiunea calendarului, au luat o atitudine pe cât de păgubitoare păcii Bisericii, pe atât de primejdioasă pentru viitorul elementului românesc dela Sf. Munte. Trebuia să mai adaug un lucru: ei stăruesc în această atitudine! In jurul acestor două consideraţii se ţes rândurile ce urmează. Rămâne aşadară pe dinafara articolului meu care şi-a propus să discute actualităţi atonite, tocmai partea cea mai frumoasă şi mai mângăitoare: istoria elementului românesc dela Athos, care a însemnat pe seama confraţilor noştri, deatâteaori şi cu atâta dreptate, lucruri vrednice de toată lauda. Un asemenea studiu, e de competenţa unui specialist, nu a mea. Cine vrea să le cunoască mai deaproape, le găseşte, printre alte, în unele lucrări al Dlui Prof. N. Iorga.[1]

Elementul grecesc, omnipotent la Athos, deobiceiu a privit cu ochi răi prosperitatea de care au avut parte, în diferitele perioade ale istoriei atonite, noroadele călugăreşti conlocuitoare. Românii au fost printre cei dintâi cari au simţit ghiarele acestei gelozii. Se ştie că generozitatea domnitorilor români din Moldova şi Valachia, faţă de Sf. Munte,

[1] Pentru diferite relaţiuni asupra Muntelui Athos, cei interesaţi, pot consulta în afară de lucrarea pomenită a prof. G. Sotiriu dela Atena, următoarele: T. Spratt: Remarks on the Istmus of Mount Athos, 1847; V. Vannutelli: La penisola monastica del Mare Egeo, Roma, 1888; N. Kondakov: Monumentele de artă creştină dela Athos, Petograd, 1892, în ruseşte; Ph. Meyer: Die Haupturkunden für die Geschichte der Athosklöster, Lipsia, 1894; T. Smirnakis: Τὸ Ἅγιον Ὄρος, Atena, 1903; H. Gelzer: Vom heiligen Berge und aus Makedonien, Lipsia, 1904; P. de Meester: Voyage de deux Bénédictins aux monastères du mont Athos, Paris, 1908; H. Brockhaus: *Die Kunst in den Athos-Klöstern*, ed. II, Lipsia, 1924. F. W. Hasluck: Athos and its Monasteries, Londra, 1924; W. Miller: The Holy Mountain, New-York, 1925; A. Palmieri: La republica monastica dell'Athos, in Europa Orientale, Iunie, 1925; G. Millet: Monuments de l'Athos, I Peintures, Paris, 1927; G. A. Sotiriu, Roberto Almagiia ş. a.: Athos, Monte etc. articol bine studiat şi excelent ilustrat în Enciclopedia Italiana di scienze, lettere ed arti, tom. V, pag. 200—205; a se vedea şi lucrările Prof. Ch. Diehl precum şi E. Mercier: La spiritualité byzantine, Paris, 1934.

n'a cunoscut nici o limită, până la Alexandru Ioan Cuza. Mănăstirile noastre, una după alta erau închinate așezămintelor dela Athos și bogățiile lor imense luau drumul sfântului pământ nesupărate de restricțiuni ca cele ce le impune actualmente Banca Națională a României privitor la exportul de devize. Și se mai știe că noi am dat Athosului contingente însemnate de monahi și am primit dela Athos mulți călugări luminați, cari numai lucruri vrednice au făcut pe seama vieții mănăstirești din țară. Numai cât Românii atoniți n'au prea cunoscut multe de pe urma bogățiilor trimise acolo plocon de țara lor. Grecii au fost destul de isteți să nu le refuze niciodată și nicicând nu și-au făcut scrupule când a fost vorba să le găsească o destinație. Unde și unde, au lăsat totuși loc, drept recunoștință pentru binefacerile de cari s'au împărtășit copios, să se strecoare câte-un semn menit să aducă aminte pelerinilor de pietatea de Dumnezeu iubitorilor voevozi români. La Vatopedi Zimbrul Moldovei e tăiat la ușa dela intrarea în biserică. La Zografu Ștefan cel Mare și Sfânt al Moldovei, în pompos vestmânt voevodal, figurează printre ctitori, în zugrăveala bisericii. In alte părți, alții. Și'n cele mai multe alte așezăminte, numeroasele și prețioasele chrisobule cu cari-și însoțeau daniile, se cam feresc indiscreției tale românești, fie pentrucă ești abia student, fie pentru motivul totdeauna reușit, ca să te scapi de-un oaspe insistent, că unul sau mai mulți din cei șapte efori cari au cheile mănăstirii e plecat la pădure, sau cu vre-o misiune la Kariès sau, însfârșit, unde n'ar putea fi plecat? Singuri călugării dela mănăstirea sârbească Hiliandarion, unde nici nu mă puteam gândi să dau de asemenea documente (cari ar sta așa de bine la Academia Română), mi le-au arătat cu dragă inimă. E adevărat că rapacitatea vizitatorilor de speța celor cari au furat o cariatidă de pe Acropole, au mâncat și omenia celor cumsecade. Căci, pe unde au trecut, au pus mâna pe ce au putut. Mi s'au arătat la Hiliandarion câteva probe de barbarism modern: pecețile mai multor documente, imprimate în metal de preț, au fost tăiate cu șnurul de care atârnau împreună cu un petec bun din pergamentul respectiv și duse cine știe unde, ca să justifice o glorie mare pentru vre-un neam mic în ordinea aceasta de lucruri.

Nu mai vorbesc de daniile mai mărunte făcute așeză-

mintelor dela Athos de românii de pretutindenea. In această privinţă, mărginenii din latura ardelenească a Carpaţilor au excelat îndeosebi. Pretutindenea pomelnice bogate au imortalizat râvna pentru cele sfinte ale multor nume săliştenești, poienăreşti etc. E de mirat, după toate acestea, cum Românii n'au izbutit să dobândească un scaun în rând cu celelalte neamuri deacolo. Dupăce la provizii au luat parte ca nimeni alţii, la conducerea Sf. Munte n'au absolut nici o părticică. Şi dacă până acum n'au izbutit s'o câştige, de viitor foarte puţine speranţe se mai pot lega. Intrucât situaţia elementului românesc deacolo, azi mai mult ca oricând altădată, e din cele mai precare. Nucleele româneşti cele mai populate, sunt schitul Prodromul (Sf. Ioan Botezătorul) şi schitul Lacu. Cel dintâi zace pe teritorul' şi sub povăţuirea mănăstirii greceşti Lavra cea Mare; celălalt atârnă de mănăstirea Sf. Paul. Schiturile şi chiliile de pe teritorul mănăstirilor Vatopedi, Stavronichita şi cele din Kariès şi jur, sunt de mai mică importanţă. Mai indicat pentru rolul de înainte stătător al monahismului românesc athonit, atât prin starea materială cât şi prin aşezământul şi numărul monahilor pe care-l avea, era schitul Prodromul. In care Grecii, au şi văzut un pretendent serios la unul din scaunele mănăstireşti conducătoare.

Azi, nu mai văd. Căci schitul Prodromul e în agonie. Averile lui, cumpărate cu bani grei şi cu contracte în regulă, au fost expropriate. Ca şi multe din averile celorlalte mănăstiri, dealtfel. Numai cât lui i s'a făcut de două ori nedreptate. Iată cum! Celelalte aşezăminte atonite, au fost expropriate de averi ce le-au fost *dăruite*. Expropierea a fost numai parţială şi mănăstirile au fost despăgubite băneşte, de statul grecesc. Apoi, pe terenurile expropiate au fost aşezaţi refugiaţii greci din Asia-mică, de pe urma catastrofei cu care s'a soldat răsboiul greco-turc din 1922. Statul grecesc, era obligat moraliceşte să se ocupe de refugiaţi. Şi, putem spune că s'a achitat de această datorie patriotică într'un mod demn de toată lauda. Cu averile expropriate Prodromului, chestiunea stă altfel. Ele erau *cumpărate*, nu dobândite din danii. Apoi, terenurile expropriate n'au fost date refugiaţilor şi ţăranilor din vecinătate, cari aveau mai mult sau mai puţin o situaţie de pe urma căreia

puteau trăi omeneşte. Această expropriere a despuiat schitul Prodromul până la os. Azi nu mai are decât o grădină în jurul aşezământului. Cu ce trăiesc în condiţiile acestea? Cei mai în putere lucrează cu ziua la mănăstirile vecine şi din câştigul mizerabil pe care-l capătă, duc de pe-o zi pe alta nevoile aşezământului. Situaţia e cum nu se poate mai jalnică. De unde, în trecut, aveau de toate, azi nu mai au nici strictul necesar.

Ce-a făcut pentru ei conducerea bisericească românească? Atât cât se poate pentru o turmă mică ce nici nu mai putem şti de-i a noastră sau, a unui apropiat sfârşit ce va permite Lavrei celei Mari să-şi stabilească acolo călugării ei. Nu se poate tăgădui că Biserica noastră s'a interesat de soartea Prodromului. Iată un document, care grăieşte ceva. In Revista Teologică din 1921 (nr. 6—7, Iunie—Iulie), la pagina 215, cetim: „Sfântul Sinod s'a întrunit în sesiune extraordinară, Marţi 15/28 Iunie a. c. sub prezidiul I. P. S. Sale Părintelui Mitropolit Primat. Mesagiul de deschidere l-a cetit dl Ministru Goga... Lucrările mai importante de cari s'a ocupat Sf. Sinod sunt: Organizarea bisericilor ortodoxe române din America, Ceho-Slovacia, Ungaria şi Sf. Munte... Asemenea s'a hotărît trimiterea unei comisiuni la Atena pentru organizarea bisericei din Macedonia şi pentru a scoate Mănăstirea Prodromul de sub jurisdicţia lavrei greceşti, dându-i independenţa şi stabilind raportul ei cu Biserica ortodoxă română.

Acest document ar putea ajunge. Scurt timp după aceasta, s'a produs prăbuşirea materială de care am vorbit şi apoi prăbuşirea morală a schitului, căreia îi putem stabili un început cu anul 1923, când s'a făcut reforma calendarului. Reformă care, la Athos, cum arătasem rândul trecut, nici acum nu-i tranşată definitiv. Pe lângă mănăstirea Vatopedi, care a adoptat stilul nou, pe lângă celelalte mănăstiri cari au rămas la stilul vechiu, menţinându-se totuşi într'o poziţie câtuşi de cât moderată, o a treia tabără, căreia schitul Prodromul — curăţat într'un mod extrem de urât de toate elementele predispuse la o cuvenită plecare de cap în faţa hotărîrii patriarhale dela Constantinopol — îi este centrul de acţiune şi de vrajbă, manifestă o atitudine împinsă la extrem. Care le-a şi adus numirea de *zi-*

lotes (zeloşi pentru stilul vechiu). Au declarat eretic pe Patriarhul ecumenic şi pe toţi cei ce-au aderat la reforma calendarului. Pentru unii ca aceştia, uneori, porţile schitului sunt închise; ale bisericii dinlăuntrul zidurilor mănăstireşti, în timpul serviciului divin — totdeauna. Cu o agresivă îndărătnicie, refuză orice dispoziţie venită dela mai marii lor. Un anume Arsenie Coteas, care e vecinic pe drum, mai mult la Atena decât la Sf. Munte unde-i e locul, trece drept şeful acestei năsdrăvane resurecţii. Umblă, agită, scrie, cu un cuvânt, e în plină febră stilistă, totdeauna şi pretutindenea. Biserica noastră, a căutat de repeţiteori să-i aducă la brazdă. A recoltat vrăşmăşie, iar I. P. S. Patriarh, personal, a fost insultat în mod ordinar. Proza imundă, cu un pronunţat caracter apocaliptic, a monahului Coteas, e probă. Şi scrisorile blasfematorii cari au curs adeseori la Sf. Sinod al Bisericii României. Ceva mai mult: anumite regiuni din mitropolia Moldovei, îndeosebi, datorită călugărilor români dela Athos, au fost serios cuprinse de acest flagel. Nu mai vorbesc de Grecia, unde situaţia e destul de gravă. (Şi totuşi nu aşa de gravă cum o prezintă asumpţionistul I. Lacombe în cronicile numerelor apărute pe 1934 — afară de Iulie—Septemvrie — ale revistei Échos d'Orient).

Aşa stă situaţia. Adică — destul de rău. Să încerci a formula soluţii, e deficil. Totuşi...! S'a sugerat cândva ideea de a aduce acasă pe monahii români dela Athos şi a-i sălăşlui în mănăstirile noastre. Nu ştiu dacă Sf. Sinod şi-a însuşit acest gând care... nu merge! Intâi, fiindcă monahii contaminaţi de beteşugul stilist, desigur ar mai face şi alte victime, pe lângă cele de până acum. Apoi, aşezământul Prodromul, mai ales el, nu poate fi dat plocon Grecilor. Pe de altă parte, situaţia de-acum nu mai poate dura. Şi iată cum mai este această situaţie. Călugării primejdioşi sunt opriţi să mai vină în ţară. Măsură sănătoasă! Pentru complectarea cadrelor, cu elemente tinere, se pun tot felul de piedeci din partea Grecilor, la intrarea în Sf. Munte. Măsură bună pentru prezent, dată fiind starea de spirit de-acolo. Dar atunci, ar urma ca Prodromul să aibă soartea aşezămintelor similare cari, depopulându-se cu timpul, au fost acaparate de Greci. Există totuşi o modalitate. Biserica noastră are *drepturi* asupra elementului ro-

mânesc dela Athos. Ea e obligată apoi, să păstreze ce-i al nostru, pe seama noastră. Deci, să purceadă degrabă să facă dorita curăţenie. Trebuesc luate măsuri energice în acest scop. Şefii răsmiriţei să fie excluşi din schit, aduşi acasă cu forţa, singura cale posibilă în stadiul în care au ajuns lucrurile şi puşi într'un loc sigur, de unde să nu mai poată face tărăboiu stilist. Cu mijloace persuasive, eu unul cred că nu mai merge nicidecum. Biserica Greciei şi patriarhia ecumenică ar colabora bucuros la această epurare, după cele ce au pătimit din partea stiliştilor. Şi poate chiar conducerea Sf. Munte... In schit ar putea fi aşezate elemente bune, din cari avem destule acolo: schitul Lacu aproape tot, cei de lângă Vatopedi şi atâtea chilii „neutre" din jurul capitalei Kariès. S'ar putea face multe lucruri bune acolo. Mai ales să se trimită cu vremea călugări luminaţi din şcoala I. P. S. Nicodim dela Neamţu sau dela seminarul monahal dela Cernica. Chestiunea materială, în condiţiile acestea, s'ar regula mult mai uşor. Acum Prodromul e în proces cu statul grecesc pentru averile expropriate. In situaţia neclară în care se află el astăzi, nu va ajunge la nici un rezultat. Măcar că dela Atena li s'ar da sprijin, dacă Legaţia română de acolo ar avea cu cine să se'nţeleagă. Dl ministru al României, Constantin Langa Răşcanu, mi-a împărtăşit personal şi cu multă bunăvoinţă, dorinţa D-sale de a înlesni o soluţie favorabilă elementului românesc şi intereselor noastre. Ii sunt recunoscător pentru maniera lipsită de reticenţe diplomatice în care a binevoit să mă lămurească asupra a ceeace s'ar putea face dacă starea de spirit încărcată de-acolo s'ar potoli. Treaba însă tot dela şi de Sf. Sinod al României trebue pornită. Cu toată energia! Măcar de-ar blestema toţi călugării mai mult sau mai puţin plimbăreţi dela noi din ţară. Prodromul trebue salvat, trebue pus în picioare. Şi nu-i altă cale, decât „salvându-l" întâi de toate de câţiva din indezirabilii lui pensionari. Toate acestea, au să se facă — de sine'nţeles! — *numai* dacă forurile superioare bisericeşti cred la fel cu noi, când am spus că ce-i al nostru, trebue să ne rămână nouă.

Breslau, Martie, 1935. GRIGORIE T. MARCU

CONCEPŢIA CREŞTINĂ A DREPTULUI

de I. N. LUNGULESCU

(Fine)

Şi dacă astfel stau lucrurile, dacă prin urmare Dreptul îşi are fundamental sursa în conştiinţa noastră, dacă smulgându-şi fiinţa de dincolo de cadrul experienţii ea îi e de natură transcedentală, dacă vizează ca scop binele comun sau — cu un termen mai mult sau mai puţin teologic — fericirea tuturor, dacă implică într'ânsul libertatea şi se manifestă cu caracter de imperativitate, însemnează că el, funciar vorbind, se confundă în a lui ultimă esenţă cu morala, pentrucă şi morala îmbracă în ea însaşi într'un potenţial mai larg, mai intens şi mai desăvârşit, fireşte — aceleaşi caractere şi însumează aceleaşi distincţii.

Deosebirea între ambele aceste discipline este mai mult de suprafaţă decât de adâncime: Dreptul vizează în primul rând raporturile dinafară — deci sociale — ale omului şi are dispoziţii sancţionatorii concrete, exterioare şi coercitive pentru cei ce-l calcă, pe când morala priveşte în prim rând pe omul individ în raport cu obligaţiile lui faţă cu el însuşi, apoi faţă de semenii săi, şi nu prevede decât sancţiunile interioare ale propriei conştiinţe sau cele ale conştiinţii colectivităţii în care ne ducem existenţa; dar şi unele şi altele lipsite de vre-un element de constrângere fizică, în această privinţă.

Raportul dintre morală şi drept? El e acela dintre ideal şi realitate, dintre absolut şt relativitate, dintre principiu şi aplicarea lui concretă.

In conştiinţa omului sau în conştiinţa societăţii, şi una şi alta adăpată, crescută, trăită sub influenţele decisive ale celor mai curate izvoare de cultură etico-religioasă ale veacurilor, ia fiinţă o anumită concepţie morală şi apare la lumină un anumit ideal moral de viaţă. Acest ideal etic evident reprezintă summum de perfecţiune şi summum de desăvârşire morală a omului. A-l coborî de pe piedestalul lui de lumină şi de pe culmile absolutului unde se

află în realitate, e a-l adapta nevoilor vieții terestre și a-l acomoda contingențelor presante și fatale ale realităților sociale.

Ei bine, opera de legiferare nu face altceva decât, sub astringența acestor nevoi și sub presiunea acestor contingențe sociale pe care trebuie să le regulamenteze, extrage — limitându-l deci și materializându-l oarecum — extrage din idealul etic al societății aceeace e posibil a se converti la un moment dat în normă de drept, adică în normă guvernând cu sancțiuni coercitive raporturile sociale ale omului, transformând astfel absolutul moral de natură ideală în relativul juridic adăpostit real în lege. Cu un cuvânt, am putea foarte bine defini morala ca fiind dreptul la puterea absolutului, iar dreptul ca fiind morala sub chingile relativului. Izvorul permanent de inspirație deci și rezervoriul inepuizabil de alimentare pentru principiile juridice nu e și nu poate fi decât morala, căci dintr'ânsa și iluminat de idealurile ei va să culeagă legiuitorul oricând ideia de justiție, spre a o face apoi, — în cadrul de firească relativitate a vieții noastre, — bază de susținere și temeiu de justificare a dreptului adăpostit în lege.

* * *

Trecând acum dela aceste considerațiuni principiale, care atestă identitatea funciară a dreptului și a moralei, la cazurile concrete de legiferare în care norma de drept apare ca o consecință firească a imperativelor morale dominând o societate, vom indica mai jos două categorii de exemple: una din domeniul dreptului național și alta din domeniul dreptului internațional. In ce privește prima categorie, iată legea pentru controlul averilor funcționarilor publici în serviciu sau eșiți din serviciu.[1]

Ei bine, în această lege elementul moral, călcat în picioare de celce și-a procurat astfel averea, decide în cea mai mare parte sancțiunea. Pentrucă legea nu vizează în prim rând pe celce înfrângând un principiu de drept concretizat în textele diferitelor legiuiri și-au mărit în modul

---

[1] A se vedea în special expunerea de motive și raportul cu care a fost depusă această lege în Parlament. Monit. ofic. Nr. 33, partea III, 1932.

acesta patrimoniul (aceştia sunt doar sancţionaţi de legile penale în vigoare), ci legea aceasta se referă mai ales la aceia, care, fără să calce vre-o dispoziţie legală, au călcat însă un principiu de natură exclusiv morală, în acumularea bunurilor ce posedă.

Iată codul civil care interzice orice convenţie şi în genere orice dispoziţie juridică ce ar înfrânge bunele moravuri; iată drepturile de familie din acelaş cod regulamentate doar pe baza ideilor morale; iată codul penal sancţionând pe ceice ultragiază morala publică; iată constituţia care prohibeşte cultele ce ating prin practicele lor sensibilitatea morală a societăţii; iată legiuirile contra îmbogăţiţilor de răsboiu, contra cametei, contra speculei ilicite, contra alcoolismului, legiuirile pentru asigurările muncitoreşti, pentru conversiunea datoriilor, în sfârşit legea, de pură esenţă morală, pentru azistenţă socială, bazată exclusiv pe simţământul etic al carităţii...

In ce priveşte cea de a doua categorie de exemple e suficient să amintim demersul pentru egala protecţiune a minorităţilor din toate Statele, demers făcut de Polonia în ziua de 13 Septemvrie 1934 la Geneva „în numele principiilor fundamentale ale moralei internaţionale". Şi cererea reprezentantului acestei ţări de a se întruni conferinţa generală a Societăţii Naţiunilor spre a transforma în lege, deci normă de drept pozitiv, aceste principii de natură exclusiv morală.

Din exemplele aci aduse se vede cât de strâns se leagă unele cu altele, chiar în elementele lor de concretizare legală, principiile de drept şi principiile de morală, cât de evident apare permanenta influenţă a moralei asupra normelor de drept adăpostite în lege şi cât de fundamental se inspiră, în toate epocele, opera de legiferare a omului de Stat din idealul moral al Societăţii.

Şi atunci întrebarea este? dela care concepţie morală va să-şi smulgă inspiraţia legiuitorul întru crearea legii şi după care ideal etic va să se conducă judecătorul întru aplicarea legii? Răspunsul nu poate fi decât unul: Sursa de inspiraţie a celui dintâiu ca şi făclia de lumină călăuzitoare pentru cel de-al doilea nu vor putea fi decât concepţia şi idealul pe care le-am făurit în sufletul omului şi al

Societăţii cultura morală şi educaţia religioasă ce de secole au subjugat — în ţările de tradiţie, de progres şi de civilizaţie — umanitatea, şi care una ca şi cealaltă sunt esenţial creştine.

Această religie creştină şi această morală creştină, stăpânind în cea mai mare parte popoarele culte, este evident că şi idealul moral al acestora va fi construit în sensul şi al credinţei şi al eticei lor specifice, iar dreptul respectiv fruct precum am văzut în largă măsură al moralei, se va resimţi şi va trebui să se resimtă, într'o bună legiferare şi într'o adevărată exegeză juridică, tocmai de concepţia eticoreligioasă a Societăţii căreia i se aplică.

Altfel, abizul între ideia de justiţie, inspirată şi cizelată de morala creştină a colectivităţii şi principiul de drept strein de această morală, pus în lege va slăbi şi autoritatea normelor juridice şi coeficientul lor de obligativitate şi de imperialitate faţă de membrii unei Societăţi, stăpâniţi de alte imperative şi iluminaţi de alte idealuri decât cele la care legea îi supune.

Aşa că, după cele expuse, concluzia aceasta este: Intr'o Societate creştină, cum e în cea mai mare parte Societatea civilizată de azi, legea nu poate să exprime decât concepţia creştină a dreptului.

* * *

Şi dacă am voi să arăţăm acum ce a reprezentat doctrina creştină pentru Drept în decursul timpului, apoi credem că nu greşim dacă vom afirma că opoziţia creştinismului a însemnat o revoluţiune capitală în structura intimă şi în principiile fundamentale ale Dreptului pozitiv.

In adevăr, înainte de Hristos, Dreptul în genere şi cel greco-roman în special, era de natură ipotetică şi nu categorică, era de natură pur socială şi nu trancendentă, şi era mărginit la confiniile cetăţii, iar înăuntrul acesteia la cetăţenii liberi, şi nu la întreaga umanitate.

Era ipotetic dreptul antic, pentrucă el te apăra numai întruatât întrucât acţiunea ta sau tu însuţi nu eşti socotit indiferent dacă ai sau nu vre-o vină — de conducătorii Statului ca fiind inamic al lor sau al lui.

Cer însă interesele acestui Stat — interese mai mici

sau mai mari, mai rău sau bine judecate — să torturezi, sau să ucizi pe cel mai inocent, pe cel mai bun sau pe cel mai credincios dintre fii lui, dreptul pentru aceştia a dispărut iar lege nu mai este care să-i proteguiască.

Era exclusiv social dreptul antic, fiindcă obligaţia de a te supune dispoziţiilor lui nu provenia dintr'o conştiinţă iluminată de imperativele ideii de justiţie ci din presiunea Societăţii în mijlocul căreia îţi duci existenţa.[1]

Şi era în sfârşit, mărginit doar la oamenii liberi ai cetăţii dreptul antic, fiindcă sclavii şi barbarii nu se puteau apropia de binefacerile lui.

Ei bine, a trebuit să vină Creştinismul ca să insufle justiţiei triplul caracter de care se bucură astăzi: caracterul imperativ-categoric, caracterul transcendental şi caracterul universal, prin care s'a trecut dela justiţia închisă a cetăţii la justiţia deschisă a umanităţii.[2]

El, Creştinismul, a imprimat justiţiei noastre acea notă de violentă imperativitate sanctificând oarecum dreptul tuturora celor ce nu-ţi poartă nici-o vină şi transformându-l astfel din ipotetic în categoric: fiat justiţia pereat mundus; el, Creştinismul, a pus sursa dreptăţii nu în presantele realităţi ale vieţii sociale, ci în conştiinţa omului iluminată de Duhul lui Dumnezeu; el, Creştinismul, a înfrânt limitele cetăţii, clamând pretutindeni dela înălţimea divinelor sale precepte caracterul de universalitate al Dreptului şi deci necontestata egalitate înaintea legii a tuturor oamenilor prin de Dumnezeu mărturisita lor fraternitate.

Date aceste bunuri morale prin Creştinism şi numai prin el, fiindcă nici filosofia greacă, nici morala budistă, nici doctrina stoică, nici legislaţia romană n'au putut să înlăture — căci n'au înlăturat in concreto — barierele tranşante aruncate în antichitate între omul liber şi sclav, şi între cetăţean şi barbar, date deci aceste bunuri i-a fost uşor evoluţiei ulterioare a Dreptului să culmineze, la sfârşitul secolului al XVIII-lea, în celebra Declaraţie revoluţionară franceză, denumită Declaraţia drepturilor omului —

---

[1] H. Bergson, Les deux sources de la morale et de la religion, 1932.

[2] H. Bergson, Ibid. p. 35—50.

suport general al legislaţiilor noastre europene şi sursă aproape exclusiv inspiratoare a acestora, să culmineze deci în quasi-sanctificarea „eminentei demnităţi a personalităţii umane“ şi să afirme în consecinţă, că drepturile ei naturale la libertate şi la egalitate sunt sacre şi inviolabile, odată ce ele se sprijină pe adevărul dogmatic al fraternităţii noastre, de esenţă — cine se mai îndoieşte? — exclusiv creştină?

De aceea astăzi, în toate constituţiile ca şi în toate legislaţiile moderne, persoana omenească nu mai e doar un mijloc de promovare a intereselor unora sau de îmbogăţire a altora, ci ea e o entitate sacrată, de sine stătătoare, liberă în mişcări, egală în drepturi şi inviolabilă în a ei natură. Cu alte cuvinte, toate aceste atribute fundamentale care constitue oarecum quintesenţa Dreptului în genere privind persoana omenească se dovedesc a fi fost promovate — mai curând sau mai târziu — în legislaţiile noastre sub impulsul factorului creştin.

Dar morala creştină a avut asupra evoluţiei Dreptului în decursul timpului nu numai această influenţă de natură mai mult principială, ci ea şi în cazuri de reglementare specială şi concretă a anumitor raporturi sociale şi a anumitor situaţiuni juridice dintre oameni şi-a spus cuvântul.

Astfel, deşi Romanii aveau despre justiţie o ideie destul de înaltă, împrumutată desigur dela Greci, totuşi „ei n'au cunoscut nici forţa obligatorie a cuvântului dat, nici justul echilibru al prestaţiunilor promise, nici protecţiunea contractantului celui mai slab, nici securitatea faţă de cel ce abuzează de dreptul său, nici reparaţiunea prejudiciului cauzat altuia, nici datoria de asistenţă“ [1] etc. Toate aceste bunuri juridice încadrate în legea pozitivă şi-au smuls fiinţa din ambianţa moral-creştină a umanităţii. Şi dacă Dreptul evoluând în scurgerea vremurilor de tradiţie creştină până la gradul de prezentare al zilelor noastre, a ajuns „să fortifice datoria de ajutor între soţi, să autorizeze căutarea fraternităţii naturale, să organizeze protecţia copiilor, să interzică contractul imoral, să înfrâneze specula, să augmenteze responsabilitatea, să nu tolereze îmbogăţirea injustă,

[1] G. Ripert, La régle morale dans les obligations civiles, 1927 p. 32 şi urm.

să proteguiască pe lucrător contra exploatațiunii patronului, să asigure repausul duminecal, să lupte contra licenții moravurilor, să încerce de a asigura o justă repartiție a impozitelor", etc., el desigur prin aceasta n'a făcut decât să realizeze scopurile moralei creștine. [1]

Nu mai vorbim de problema jurământului, a căsătoriei, a proprietății individuale soluționată mai ales în lumina scopurilor sociale vizând binele comun, cum e de altminteri tendința generală a Dreptului de azi, problema condiției sociale a lucrătorilor, problema conservării independenții personale și demnității morale a omului față de presiunile exigențelor brutale și materialiste ale organizațiunilor industriale, [2] în sfârșit problema crizelor economice și financiare prin care pot să treacă la un moment dat un stat sau o societate, nu mai vorbim despre aceste probleme, fiindcă este evident că ele n'au fost și nu vor putea fi cu folos rezolvate decât în cadrul etico-religios al unui creștinism viu, activ, constructor și realizator, vivificând pentru deapururi forțele spirituale ale omului [3] în lupta pentru conservarea, dar și pentru desăvârșirea vieții.

In sfârșit, în stadiul de evoluție în care se găsește azi Dreptul pozitiv, nu trebue să uităm nici noua direcție pe care a luat-o interpretarea textelor, interpretare care se depărtează cu tot dinadinsul de sensul literal al legii așa cum cerea exegeza clasică a Dreptului, spre a se apropia tot mai mult de spiritul care animă textele de lege, [4] aceasta în deplinul acord al exegezii creștine care știe că: „litera ucide, numai Duhul face viu". [5]

* * *

Incheind sucinta expunere — ce, încăodată, schițează doar prea sumar concepția creștină a Dreptului — credem că putem acum spune: Din orice punct de vedere am

[1] G. Riperl, ibidem.

[2] Fr. Geny. La laicité du droit naturel, în Archives de philosophie du droit etc. No. 3—4, 1933 p. 21—25.

[3] I. M. Musy, Problemele economice, financiare și monetare. Confer. 1934.

[4] Henri de Page, De l'interpretation des lois 2 Vol. 1925 și alți autori moderni de drept.

[5] Ioan, VI, 63, II Corint. III, 6.

examina în chestie de Drept lucrurile, ele tot în factorul spiritual şi în conştiinţa morală a societăţii se rezolvă.

Identificate în natura lor originară şi tinzând în ultimă analiză spre acelaş scop, care e binele tuturor, este evident că normele de drept îşi smulg din cadrul eterizat al principiilor morale şi forţa şi inspiraţia şi autoritatea. Singură această nedesminţită autoritate a celor din urmă imprimă celor dintâiu caracterul de obligativitate nediscutată şi imperativitate categorică. Pentrucă, iată, nici Sociologii şi nici sociologia, cu toată excesiva lor prezumţiositate, n'au fost în stare până azi să impună Dreptului pozitiv măcar o singură normă juridică voluntar obligatorie şi nediscutat autoritară.[1]

Şi dacă morala s'a dovedit a fi fundamentul Dreptului şi dacă, în ce priveşte Dreptul popoarelor de tradiţie cultural creştină, morala acestei religii şi-a imprimat în decursul timpului efectiv într'ânsul influenţa, însemnează că tot ea va să fie şi de aci încolo pentru societatea noastră şi sursă de inspiraţie şi făclia de lumină şi călăuza diriguitoare întru legiferările ei.

Şi astfel, aflându-se permanent sub influenţele binecuvântate ale doctrinei creştine şi inspirându-se pentru de-apururi din idealul moral al acesteia, Dreptul, guvernat de o atare concepţie, va putea oricând să strige că, în reglementarea presantelor nevoi şi complicatelor raporturi ale vieţii noastre sociale, el nu şi-a uitat nicicând menirea şi nu-şi va trăda pentru nimic chemarea.

Căci rostul lui i l-a împrumutat morala al cărei credincios discipol este, iar scopul spre care aceasta va să tindă i-a fost precizat ei, cu glas de cerească poruncă, de către dumnezeescu-i autor: „Fiţi desăvârşiţi precum şi Tatăl vostru din ceruri desăvârşit este."[2]

I. N. LUNGULESCU

[1] G. Ripert, La régle morale etc.
[2] Mateiu, VI, 48.

FILOSOFIA CREŞTINĂ A LUI VLADIMIR SOLOVIEFF[1]

de Preotul Dr. NICOLAE TERCHILĂ

Cugetarea acestui filosof profund creştin şi mistic poartă pecetea unei rodnice sinteze a intuiţiei şi a reflexiunii critice. Vasta lui activitate izvoreşte dintr'o puternică convingere personală, dintr'o minunată adâncire mistică şi dintr'o largă înţelegere şi împreunare de idei universale. Stăpâneşte foarte bine cultura apuseană, dar convingerea lui prin excelenţă creştinească rămâne nealterată de aceasta. Astfel putem zice despre toate lucrările lui, că apusul le-a dat forma, dar conţinutul în aceasta formă este aşezat în mod tainic de sufletul răsăritean.

Intreaga lui filosofie, concepţia lui despre lume şi viaţă, despre Dumnezeu se deosebeşte radical de aceea a oricărui cugetător modern. Ceeace scrie Solovieff este un *creştinism* adânc simţit. In cărţile sale nu ofere cetitorilor cugetarea sa ca rod sublim al spiritului său, ci îşi pune întreaga sa cugetare în slujba Figurii centrale a întregei existenţe omeneşti, în slujba lui Hristos.

Se foloseşte de cugetarea lui ca de un mijloc, pentruca în insuficientul limbaj al filosofilor apuseni, să spună ce trăieşte în sufletul lui ca puternică forţă, ca dragoste sfântă, ca profundă cunoaştere despre Mântuitorul Hristos.

---

[1] Filosoful rus Vlad. Solovieff a trăit între anii 1853—1900. Operile lui complete au fost publicate ruseşte în ed. II-a de E. L, Radlov în Petrograd, în 9 volume (1911) şi complectate cu 4 volume de epistole (1908—11). In limba germană s'au publicat 5 vol., traduse de Harry Köhler sub titlul: V. Solovieff's Ausgewählte Werke. Verlag Der Kommende Tag. Stuttgart 1921—22. Ed. II.

Cele cinci volume traduse de H. Köhler poartă următorul titlu: I. Die geistigen Grundlagen des Lebens; II. Sontags- u. Osterbrife; III. Das Gottmenschentum; IV. Die Rechtvertigung des Guten; 5. Nationale und Politische Betrachtungen.

Cel mai temeinic studiu asupra lui este al Prinţului Eugen Trubeţkoi: Filosofia lui V. Solovieff. 2 vol. Moscova 1913.

Noţiunile de religie şi morală nu sunt pentru Solovieff noţiuni abstracte, ci realităţi pline de viaţă cari stau în mijlocul existenţei omeneşti. Cele spirituale sunt pentru el realităţi de esenţă concretă. Hristos trăieşte şi este de faţă nu numai în sferele cereşti, ci şi la noi, împreună cu noi, pe pământul nostru întunecat şi plin de suferinţe. Iar Prea Curata Fecioară, Maica Mântuitorului, ea este puterea personificată a naturii creatoare; Ea este „Sofia" la care se roagă Solovieff ca copil, ca adolescent şi ca om matur şi trăieşte prezenţa ei în mod real.[1]

Solovieff îşi exprimă ideile sale în terminologia unui filosof familiarizat cu Kant, Schelling, Hegel, cu pozitiviştii moderni, cu ştiinţele naturale. Dar el cugetă cu totul altfel şi despre altceva decât apusenii, cu cari poartă o înaltă şi neîntreruptă discuţie, ce se evidenţiază aproape în toate operile lui.

Solovieff crede că desvoltarea spirituală a Europei apusene şi-a ajuns sfârşitul ei. Încercarea unilaterală de-a ajunge la adevărul absolut numai cu ajutorul raţiunii omeneşti subiective, formale, exclusiviste, fie pe calea empirismului, fie pe aceea a idealismului, a dus la relativism, la scepticism, la ateism. Această încredere oarbă în puterea raţiunii a provocat dintru început negarea unităţii tuturor în Dumnezeu, înstreinarea nebună a tuturor fiinţelor întreolaltă, haotica îndepărtare a omului de Făcătorul a toate şi încăpăţânata afirmare a voinţei lui individuale, care vede duşman în semenul său. Cugetarea aceasta a dus la dezastrul care şi-a găsit expresia în pesimismul lui Schopenhauer, în învăţătura despre suprimarea voinţei omeneşti.

Dar Schopenhauer — prin reflexiune teoretică — numai constată originea răului în voinţa de-a trăi şi nu află eşire din dezastru decât prin omorârea acestei voinţe. Concepţia lui este astfel necreştină, pentrucă creştinismul nu neagă viaţa, ci o aproabă, precum zice Hristos: „Am venit ca viaţă să aveţi". Solovieff însă, prin convingerea lui profund creştinească, se smulge din ghiarele pesimismului schopenhauerian, înălţându-se pe culmile veşnic însorite ale optimismului creştinesc.

[1] Vlad. Solovieff: Ausgewählte Verke. Ed. II. 1921. Vol. III. pg. V.

Intreaga sa filosofie porneşte dintr'o profundă credinţă religioasă, obiectul căreia doreşte el să-l cunoască, să-l lămurească, să-l justifice în faţa raţiunii, folosindu-se de aparatul complicat al cugetării apusene. Din acest motiv consideră el ca absolut necesară o filosofie a religiunii. „Dacă omul crede în lucruri dumnezeeşti — zice Solovieff — şi dacă are facultatea şi privilegiul cugetării, este nevoit să cugete şi asupra obiectului credinţei sale. Apoi se mai cere să cugete sistematic şi corect, adică cugetarea lui despre lucruri religioase să fie o filosofie religioasă".[1]

Prin credinţă percepe Solovieff nemijlocit existenţa unei realităţi transcendentale, iar prin raţiune şi experienţă vrea să afle ce este această realitate. De aceea zăboveşte, dintre cugetătorii apuseni, mai mult la Kant. Dela el află că cunoaşterea „lucrului în sine" nu este altceva decât cunoaşterea lui Dumnezeu prin intuiţie spirituală. La această cunoaştere însă omul singur, numai prin puterile proprii, nu poate ajunge şi de aceea Solovieff înlocuieşte intuiţia intetelectuală a lui Kant — care rămâne robul unui subiectivism neputincios — cu puterea creatoare a credinţei în dumnezeirea ce se descopere neîntrerupt umanităţii întregi. Numai în legătură directă cu aceasta divinitate putem înţelege lumea şi viaţa, pentrucă — zice Solovieff — „pretutindenea se descopere şi este activ veşnicul Logos, adică Cuvântul, care a fost la început şi care vine dela Dumnezeul cel fără de început".[2]

In cugetarea lui Solovieff se simte foarte mult influinţa lui Origen, cu care împreună admite preexistenţa lumii spirituale şi apocatastasis-ul, adică împreunarea tuturora în Dumnezeu, ce va forma încheierea procesului cosmic şi istoric.

Centrul sistemului său filosofic însă îl formează Hristos, revelaţia desăvârşită, intruparea divinităţii, prin care primeşte un rost adevărat procesul lumii naturale şi sociale. Despre Hristos Fiul şi Cuvântul lui Dumnezeu, Logosul celce este mai înainte de veci, filosofează Solovieff într'un mod original care-l deosebeşte radical de toţi filosofii moderni. Tot ce are el să spună şi să argumenteze, se referă totdeauna

---

[1] Vlad. Solovieff: o. c. vol. III pg. 44.

[2] Vlad. Solovieff: o. c. vol. I pg. 74.

la acela care este pentru el alfa şi omega, care împrumută existenţei pământeşti înţeles şi importanţă, care este Hristos.[1]

Solovieff nu-şi poate închipui viaţa sau lumea în general fără Hristos. Intreaga realitate n'ar avea nici un rost fără Mântuitorul cel înviat din morţi. Lumea aceasta ar fi împărăţia haosului şi a morţii, în locul luminii şi al culturii ar sălăşlui întunericul şi neştiinţa, în locul binelui şi al vieţii ar triumfa răul şi moartea, dacă Hristos cel înviat din morţi n'ar trăi în mod tainic în lume. Trupul Lui mistic, adică Biserica, lucrează neîncetat pentru îndumnezeirea, spiritualizarea vieţii în toate domeniile ei sociale şi economice. Biserica lui Hristos sfinţeşte pe om, dar şi lumea naturală, care împreună aşteaptă libertatea fiilor lui Dumnezeu.

In concepţia lui Solovieff — care în temelia sa rămâne ortodoxă, chiar împrumutând câte ceva dela Plato, Origen sau dela misticii evului mediu — totul aşteaptă sfinţirea dela omul cel mântuit prin Hristos. Duhul sfinţitor se coboară prin Biserica lui Hristos şi în cele mai mărunte fapte ale vieţii de toate zilele, la începutul şi la sfârşitul oricărei lucrări şi-l sfinţeşte pe credincios împreună cu toate ale sale.

Scopul final a tot ce există este deci sfinţirea, spiritualizarea, îndumnezeirea, împreunarea cu Dumnezeu, ce se realizează printr'un proces lent, dar neîntrerupt, provocat în mod evolutiv de acţiunea Logosului care se descopere lumii ducându-o spre ţinta ei supremă. In procesul cosmic şi social Solovieff vede o apropiere şi o întrepătrundere neîncetată a principiului ceresc şi pământesc. Procesul cosmic se continuă în cel istoric deodată cu apariţia omului. Prin om trebue să se săvârşească împreunarea între divin şi uman. Ca fiinţă raţională omul poate percepe divinul, absolutul. El este astfel mijlocitor între cer şi pământ, el izbăveşte lumea din haos, el împreună lumea cu Dumnezeu.

Impreunarea nemijlocită a lui Dumnezeu cu omul a avut loc numai într'o singură fiinţă în Dumnezeu-omul, care este întruparea Logosului.

Cosmologia formează pentru Solovieff numai întroducerea procesului istoric, ce se prezintă ca o dramă religioasă-morală. Omul ca fiinţă imperfectă cunoaşte binele

[1] Vlad. Solovieff: o. c. vol. III pg. VII.

absolut şi astfel se naşte în el tendinţa neîncetată spre perfecţiune.

Solovieff acceptă noţiunea modernă a progresului pe care însă-l concepe ca pe un proces spiritual şi *colectiv*, pentrucă zice el — „coroana existenţei nu i se cuvine individului, ci *întregului*".[1] Această idee formează fundamentul concepţiei lui de viaţă, care are un caracter universalist şi de aceea o întâlnim sub diferite forme în întreaga lui gândire. Solovieff încearcă să perceapă realitatea ca un întreg unitar şi armonic în care omul are menirea înaltă de a realiza *divinitatea atotunitară.*

Pentru o astfel de cunoaştere Solovieff nu se mulţumeşte nici cu abstracţiunea pură a spiritului apusean, nici cu viziunea mistică a răsăriteanului, ci doreşte *să împreune speculaţiunea logică cu trăirea mistică*, urmărind astfel o ţintă atât de mult căutată în filosofia modernă.

Aşadar apusul singur nu-l mulţumeşte. Solovieff nu se poate despărţi de misticismul răsăritean. Are dreptate Masaryk când afirmă, că „Solovieff a păstrat principiile Bisericii sale strămoşeşti, dogma, cultul, misticismul ei, mai mult chiar decât el însuş ar fi vrut. Cei mai mulţi teologi duşmani ai lui Solovieff n'au observat acest fapt, pentrucă l-au judecat numai după părerile lui despre istoria şi politica bisericească. Iar în această privinţă n'a fost greu să se dovedească greşala lui Solovieff. Aşa a arătat de ex. Guetté — marele istoric catolic devenit ortodox în urma cercetărilor sale — cât de greşite sunt părerile lui Solovieff despre „Filioque".[2] El cade în mreaja catolicismului, fiind orbit de vraja idealului său utopist al „atotunităţii". Impreunarea tuturora, vizată sub scutul optimismului său creştinesc, o vede realizabilă în biserica Romei. Dar atât părerea lui favorabilă despre papism, cât şi concepţia sa optimistă şi-o schimbă Solovieff cu desăvârşire, spre sfârşitul vieţii sale. Cu groază descopere în raţionalismul formalist apusean pe antihrist, care aşează pe scaunul papal un scamator, ca acesta prin focuri bengalice şi prin arta sa drăcească să pună în uimire lumea

---

[1] Vlad. Solovieff: o. c. vol. I. pg. 73.

[2] Th. G. Masaryk: Zur russischen Geschichts- und Religionsphilosophie. Jena, 1913. Vol. II. pg. 274.

împlinindu-se astfel cele scrise în Apocalips 13, 13. „Şi face semne mari, ca şi foc să se pogoare din cer pe pământ înaintea oamenilor".

Pe aderenţii lui antihrist îi înghite focul cel de veci şi numai puţini creştini adevăraţi se învrednicesc a fi părtaşi la împărăţia lui Hristos.

Astfel se întoarce Solovieff la învăţătura Bisericii sale strămoşeşti, pe care în esenţa ei o păstrează aproape în întregime. Solovieff pierde acum optimismul care caracterisează partea cea mare a activităţii sale literare şi admite existenţa răului ca realitate incontestabilă, justificând şi necesitatea răsboiului.[1]

Spritul său genial muncit de problema existenţei trăia până la violenţă cele două extreme, între cari se sbate sufletul rusesc; pe deoparte atras de piscul îmbrăcat în feerica lumină a sfinţeniei lui Isus, iar pe de altă parte târât în diabolica prăpastie a răului.

Concepţia spiritualistă şi profund religioasă a lui Solovieff poate întinde o mână de ajutor apreciabil cugetării contemporane, care se sbate greu în haosul încercărilor mai mult sau mai puţin neputincioase pentru rezolvirea problemei existenţei. Studierea operilor lui ne va permite o înţelegere mai uşoară şi o privire mai clară asupra direcţiei de cugetare spiritualistă *religioasă* care prinde rădăcini din ce în ce mai puternice în domeniul gândirii actuale.

Preotul Dr. NICOLAE TERCHILĂ

[1] Vlad. Solovieff: o. c. Vol. I—II. „Die drei Gespräche".

O CIRCULARĂ DE ACUM O SUTĂ DE ANI

de Prof. E. CIORAN

Când din vechi protocoale, icoane ale vieţii bisericeşti din alte vremuri, transcriu pentru Revista Teologică circulara scaunului protopopesc al Sibiului, dela anul 1835, adresată conducătorilor şi obştei din Răşinari, nu mă cuget să înfăţişez portul femeilor din acele vremuri, căci despre portul acesta vorbeşte vrednicul protopop, care a fost Moise Fulea. Paginile acestei reviste au altă menire. Constat doar atât, că circulara şi-a avut efectul dorit, vechiul port şi pieptănătura urâtă s'au transformat — şi legenda spune că după această poruncă „în capul satului erau grămezi de păr străin". Portul s'a simplificat, s'a aflat un alt fel de pieptănătură, culorile pistriţe s'au înlocuit numai cu coloarea albă şi neagră.

Circulara, cu felul şi forma ei, ne înfăţişează o epocă din trecutul Bisericii, când organele superioare erau nevoite să privească şi adâncească viaţa şi manifestarea poporului din toate punctele de vedere şi totuşi dintr'un unghiu şi folos de ordin sufletesc.

Statul de pe vremuri şi organele lui, sau vre-o altă instituţiune, nu-şi băteau capul cu viaţa poporului nostru.

Ce se făcea, ce s'a făcut sub orice raport, în toate domeniile vieţii, s'a făcut din partea Bisericii şi a conducătorilor ei. Când scaunul protopopesc al Sibiului dă o circulară înainte cu o sută de ani, combătând un port nepotrivit, o face fiindcă nu era cine să ia iniţiativa şi cine să păşească cu autoritate mai mare decât a Bisericii prin organele ei. Aceste intervenţii prin cari se sfătuiau sătenii, dar se şi ameninţau cu pedepse, aveau un efect mai mare ca cele ale justiţiei de azi.

Viaţa credincioşilor se desfăşura aproape în întregime

în şi prin Biserică. Biserica învăţa, mângăia, mustra şi pedepsea în caz de nevoie.

Mai de mult sudalmele şi conflictele mărunte de onoare dintre săteni se pedepseau în public; erau pedepse morale, cu nebănuit efect şi rezultat. Astăzi justiţia, pentru luarea în deşert a numelui lui Dumnezeu nu mai pedepseşte pe nimenea, dar şi alte delicte sunt atenuate — pentrucă trăim în era democraţiei rău înţelese, care a nimicit orice respect de autoritate.

In vechime toţi factorii de cădere ai satului conlucrau în aceiaşi direcţie; astăzi primează politica nestatornică de partid, cu interesele ei care destramă totul.

Sub acest raport unele din vechile circulare ale trecutului sunt grăitoare şi astăzi, căci ne arată ce s'a putut face în alte împrejurări prin Biserică.

Transcriu în cele ce urmează circulara protopopului Moise Fulea şi pentru a arăta, cum a ştiut să stimuleze dorul şi datoria spre cele sfinte, spre cititul cărţilor de rugăciune, din combaterea unui port nepotrivit, atrăgând atenţia credincioşilor dela cele trupeşti la cele sufleteşti.

Circulara e întrodusă într'un protocol de pe vremuri cu circularele episcopului V. Moga şi e de următorul cuprins:

Nr. 106—1835

Cinstiţi preoţi, cinstite jude, juraţi,
sutaşi şi obşte dela Răşinari!

Băgând de samă acest scaun protopopesc, precum în satul Răşinari fomeile aşa îşi împodobesc capul şi trupul cât nu numai este spre greutatea fomeilor ca să poarte în acelaş port până acuma obicinuit, dară încă şi cu paguba familii şi a Erariomului, adecă a pungii împărăteşti se face şi, pe lângă aceste două pagube şi urât este a purta păr străin în cap. Pagubele zisă se fac aşa că fomeile ca să poată împlini deşarta aceea fală nu bagă în samă cum cheltuiesc pe căiţă, pe increţituri şi pe părul cel străin puturos, cu care bani s'ar cumpăra pruncilor cărţile cele de lipsă în şcoală, din cari s'ar deprinde în temeiurile credinţii şi a năravurilor bune, adecă s'ar face creştini buni şi oameni de omenie şi aşa în lumea aceasta ar fi norocoşi, iară după moarte fericiţi văzând faţa lui Dumnezeu.

Despre o parte, iară despre altă parte mai cruţând banii ce să dau pe iile cele scumpe, pre altiţă, pre brăţări şi pre alte chindisituri,

Mulţi dintre bărbaţi şi-ar putea plăti darea de nu ar fi siliţi a plăti şi cătanci (?) care umblă de o scoate. Deci de vreme ce mie carelui mai aproape priveghetoriu mi se cade în cât este cu putinţă a strica acel deşert port şi a depărta sărăcia dintre oameni, am aflat cu dreptate pe Sf. Voastre, pre cinst. jude, c. juraţi şi sutaşi şi pre toată obştea prin aceasta scrisoare, a Vă dojeni, ca dela târgul Sibiului celui viitoriu, adecă din 2 Septemvrie 1835 încolo, pre nici o fomeie să nu mai îngăduiţi a se purta impropodită cu căiţe şi cu învălitura de până acum, şi păr străin în cap să nu mai poarte şi dela târgul Sibiului încolo fieşte care fomeie Dumineca şi în zi de sărbătoare numai cu 2 cârpe albe să se împropoade, ca pe la Sălişte. Iară în zile proaste, preste săptămână, poate fieşte care fomeie a-şi lega capul ori cu ce cârpă, ne mai adăugând păr străin lângă părul său; şi pre ii de aici încolo nici o fomeie să nu îndrăznească mai mult a pune altiţă sau chindisituri cu mătasă, sau cu arnici, ci numai albe să le poarte.

Carele dintre bărbaţi nu va purta de grije ca fomeia sa să lapede acest port aducătoriu de pagubă şi de sărăcie, se va globi dintâiu cu 10 zloţi de argint care se vor băga în lada bisericii, iară fomeia lui să va bate cu 25 de lovituri de toiege înaintea bisericii; încă a douaoară cu 20 de zloţi în argint şi iarăşi cu 25 de lovituri de toiege la locul numit şi, de câteori nu va împlini această rânduială tuturor de folos, de atâtea ori se va globi şi pedepsi în chipul arătat, până când va împlini, ca fieştecarele să cunoască cu sila dacă nu vrea de voie bună aşi face eişi bine şi câştig.

Ştiu că dacă se va băga în rânduială acest port uşor, cinstit şi cu preţ mai mic cumpărat, cu toţi vă veţi bucura adecă; bărbaţi cu muierile împreună, văzând în loc de atâtea feluri de vopseli: roşu, vânăt, verde şi altele pre capul şi trupul fomeilor numai singur văpseala cea albă, carea este văpseala nevinovăţii, dea purta haine albe.

Puteţi lua pildă din Sf. Scriptură, că îngerul ce s'a arătat ca un tinăr la mormântul Domnului Hristos, a fost cu haine albe îmbrăcat; la Schimbarea la faţă, hainele Domnului Hristos încă se zice că au fost albe ca lumina şi aceasta cu atât mai vârtos să urmaţi cu cât haina cea albă care o purtaţi ca haina nevinovăţii, să vă fie aducătoare aminte a vă feri şi de păcate, ca totdeauna să vieţuiţi în curăţenie şi în fapte bune.

Uitaţi-vă la vecinii noştri cei cuminte, la saşii şi la soţiile lor,

că ele nici nu înălbesc pânza, numai ca să ţie mult, aşa o fac cămăşi din ea, şi ferească Dumnezeu să vezi pre iile femeilor sau pe cămăşile bărbaţilor vr'o chindisitură cu vânăt sau cu roşu şi numai o propoadă au în cap. Dară în locul acelor chindisituri cruţând banii, cumpără Evanghelii şi Biblii, de mai în toată casa sînt câte 3 sau 4 cărţi din care vorovesc cu mic cu mare cu Dumnezeu şi ştiu cere dela Dumnezeu dar şi milă, precum îi vedem mai blagosloviţi şi miluiţi decum suntem noi, dacă noi cu atâtea ţifrăşaguri de feliuri de văpseli tot inotăm în noroi şi sărăcie.

Dară dacă mă veţi asculta pre mine şi veţi părăsi cu totul portul acest deşert şi fără nici o rânduială şi vă veţi purta ca pe la Sălişte, veţi vedea că vă vor mai rămânea şi bani în pungă şi apoi cu aceia bani veţi putea cumpăra copiilor voştri cărţi de învăţătură şi de rugăciune, din cari rugându-vă lui Dumnezeu, vor trage darul lui Dumnezeu de sus preste ei, preste voi şi preste tot ce v'au dat Dumnezeu şi aşa că vor vedea şi în casele românilor noştri mai multe cărţi din cari vor învăţa copii a vorovi cu Dumnezeu şi vor şti cere mai cu mare râvnă şi cum se cade dela Dumnezeu cele de folos sufletului şi trupului.

Şi întru adevăr cele ce veţi cere întru bună nădejde veţi şi dobândi.

Această orânduială să va scrie în protocolul comisiilor şi de 3 ori după olaltă într'amândouă bisericile să să cetească oamenilor în sărbătorile şi Duminecile viitoare şi cu toţii să o ţineţi şi să o împliniţi.

Sibiu, 13 August 1835.

al D-Voastră bun voitor

MOISE FULEA
protopop

PROBLEMA PĂCII EVANGHELICE IN RAPORT CU PUTEREA DREPTĂŢII

De Prot. Dr. IOSIF BLAGA

O problemă importantă din punctul de vedere al realizării scopului creştinismului, al bunei înţelegeri dintre oameni şi dintre popoare şi al progresului omenirii, este fără îndoială problema păcii.

Această problemă mare l-a preocupat şi pe Înnoitorul vieţii omeneşti, pe Isus Hristos, ridicându-o, chiar dela începutul activităţii Sale, la înălţimea idealurilor vieţii creştineşti.

E adevărat că mai întâiu şi Isus Hristos a păşit cu problema pocăinţei, prima treaptă a îndreptării sufleteşti, propoveduită de marele proroc Ioan, în spiritul prorocilor vechi. In scurt timp însă s'a despărţit de înaintemergătorul său, apucând o cale de tot nouă, originală, desvoltând ideile milei, iubirii, păcii ş. a., principiile şi rosturile vieţii superioare omeneşti.

In Predica sa de pe Munte, din care ne-au rămas în Evanghelie numai frânturi, şi-a schiţat Hristos măreţul program al învăţăturilor sale nouă, cu cari se înalţă sus, peste marele proroc, asprul şi necruţătorul biciuitor al păcatelor oamenilor.

Incă în „fericiri" se subliniază principiile de înfrânare, de smerenie, de milă, de blândeţe, de milostivire, de mulţumire sufletească, de pace, ca şi de urmările ei, dar şi condiţiile fundamentale ale acestora, iubirea şi buna înţelegere dintre oameni.

In fericirea a 7-a se spune: „Fericiţi făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema", ceeace însemnează, că din făcătorii de pace se alcătueşte şi împărăţia cerurilor, ca şi împărăţia cea ideală omenească de pe pământ.

In continuarea Predicii de pe Munte, Mântuitorul ilustrează şi exemplifică importanţa păcii, enunţând: „oricine, se

mănie pe fratele său, vrednic va fi de osândă; cine va zice fratelui său raca, vrednic va fi de judecata sinedrionului; iar cine-i va zice nebunule, vrednic va fi de gheena focului“ (Mat. V. 22). In ce priveşte rigoarea practicării vieţii pacinice ne dă următoarele porunci: „Când va fi să-ţi aduci darul la altar şi acolo îţi vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo, înaintea altarului, şi mergi îndărăt; întâiu împacă-te cu fratele tău, şi apoi venind adu darul tău“ (Mat. V. 23—24).

Apostolii, propoveduitori ai ideilor lui Hristos, accentuiază şi ei, în atâtea locuri, şi în multe feluri, importanţa păcii pentru desvoltarea vieţii creştineşti. Apostolul Pavel în I-a scrisoare către Corinteni afirmă: „Dumnezeu nu este al turburării, ci al păcii“ (XII, 33). Iar în a II-a scrisoare îi îndeamnă aşa: „Fiţi desăvârşiţi, mângăiaţi-vă, aceeaş cugetaţi; pace să aveţi şi Dumnezeul dragostei şi al păcii va fi cu voi“ (XIII, 11). Tot aşa stăruie apostolul Petru şi anume: „Omul să caute pacea şi să o urmeze pe ea“ (I Petru, IV, 11).

Sub impresiunea acestei atât de importante idei a păcii vedem, că şi Biserica, prin ecteniile de rugăciune dela toate ocaziile, ne pune să apelăm adeseori la Dumnezeu, pentru: „pacea de sus“, „pentru pacea a toată lumea“; ca „să săvârşim viaţa în pace“; chiar „sfârşitul vieţii noastre să fie în pace“ şi „toată ziua cu pace să o petrecem“, ş. a. Iar preotul în decursul slujbelor se adresează de atâteaori creştinilor cu apelul: „pace vouă“ şi: „pace tuturor“.

Toate acestea dovedesc importanţa deosebită, pe care Hristos şi Biserica o atribuiesc păcii şi a necesităţii ei pentru desăvârşirea vieţii.

Cu toatecă pacea e în adevăr indispensabilă pentru viaţa superioară, totuşi o găsim în realitate foarte slab reprezentată pe pământ, până în ziua de azi. Ori, o găsim azi domnind ea în familii? O găsim oare între oameni, ori în organizaţiile lor, ori chiar în stat, sau în raporturile dintre state?

Lipsa păcii este doar piedeca cea mai hotărîtoare în desvoltarea vieţii adevărat creştineşti.

Dar fără dreptate pacea nu se poate realiza. Din cauza aceasta nici creştinismul n'a putut progresa amăsurat puterii

sale dumnezeeşti ce o a reprezentat şi pe care o reprezintă în viaţă.

Isus Hristos a simţit realitatea acestui adevăr. In Predica sa de pe Munte, la începutul căreia expune condiţiile şi felurile de fericire, aminteşte şi de dreptate. Nici nu putea să nu amintească de ea. Dar nu vorbeşte de ea atât de categoric, cum vorbeşte de celelalte condiţii. La Mateiu, unde sunt însemnate mai complect „fericirile", se vorbeşte despre dreptate în fericirea a IV-a, dar numai în asociaţie cu altă condiţie; şi anume se zice aci: „Fericiţi ceice flămânzesc şi însetoşează de dreptate, că aceia se vor sătura". Din textul acesta se desprinde numai înţelesul, că cei cari simţesc în lumea aceasta lipsa dreptăţii, o vor avea în ceriuri.

Dar examinând această formulare a fericirii a IV-a vom găsi că ea e compusă, ce e drept, din cuvinte afirmative după forma lor, însă noţiunea lor e totuşi negativă, ceeace nu e cazul la nici una din formulările celorlalte fericiri, toate fiind exprimate şi cu cuvinte şi şi cu noţiuni afirmative. Aceasta pentruca să se exprime înţelesul în mod deplin hotărât.

Evanghelistul Marcu nu scrie nimic despre fericiri. Nici Ioan. Luca aminteşte pe scurt de „fericiri", dar despre „dreptate" nu spune nici un cuvânt. El arată, ca a doua fericire, numai adevărul: „Fericiţi veţi fi cari flămânziţi acum, că vă veţi sătura".

Mateiu mai redă o poruncă în folosul dreptăţii, tot în Predica de pe Munte, când spune: „De nu va prisosi dreptatea voastră mai mult decât a cărturarilor şi fariseilor, nu veţi intra în împărăţia cerurilor".

Foarte puţin se scrie deci în Evanghelie despre „dreptate". Despre pace însă, da, se scrie foarte mult.

Adevărat, se mai spune foarte apăsat următoarele, tot în Predica de pe Munte: „Cuvântul vostru să fie, da, ce este da, şi nu, ce este nu! Iar ce e mai mult decât acestea, dela cel rău este". Această lege exprimă în mod categoric iubirea de adevăr, dar cuprinde în sine şi noţiunea de dreptate şi arată semnele caracterului demn şi nobil omenesc.

Răsbirea dreptăţii în viaţă e însă şi cea mai caracteristică notă şi a stării sociale superioare şi este condiţia

şi pârghia şi pentru validitarea ideilor fundamentale ale creştinismului, iubire şi pace — ca şi pentru marea problemă a creării împărăţiei lui Dumnezeu pe pământ, unde dreptatea trebuie să fie deplin şi desăvârşit dominantă.

Isus Hristos consideră dreptatea ca rezultând din practicarea iubirii, principiul fundamental al vieţii creştineşti. In înţelesul acesta se dă şi sfatul: „Invoieşte-te cu pârâşul tău de grabă, câtă vreme eşti cu el pe drum, până a nu ajunge să te dea judecătorului" (Mateiu V, 28), realizarea având să se întâmple tot prin conlucrarea iubirii.

Dar Hristos ştia că dreptatea e o putere purtată în partea ei covârşitoare şi de alte mâni, cari şi ele se mişcă potrivit cu organizaţia statelor, de cari depinde ea, cum a şi experimentat-o aceasta, durere, el însuşi, în viaţa sa pământească, şi cum o tot experimentăm şi noi astăzi, la tot pasul.

Hristos însă n'a vrut să atace organizaţiile statelor, deşi în acesta nu domina dreptatea, fiindcă nu voia să provoace revoluţiuni prin violenţe. Pentru aşa ceva nu se găseşte nici un îndemn în învăţăturile evanghelice. Pentru refacerea şi înoirea vieţii omeneşti se cerea însă totuşi o revoluţie. Aceasta avea să pornească din sufletele mişcate de puterea învăţăturilor evanghelice, şi de pildele vieţii Lui pământene: „Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca ei văzând faptele voastre cele bune să preamărească pe Dumnezeu-Tatăl". Aceasta este metoda sublimă a lui Isus Hristos pentru realizarea marei revoluţii în vederea ajungerii scopului refacerii şi înoirii vieţii omeneşti. Şi ne mai dă multe îndrumări ca acestea spre pornirea revoluţiei interne, pe cari le găsim în Evanghelie:

„Iubiţi pe vrăşmaşii voştri; binecuvântaţi pe ceice vă blastămă; faceţi bine celor ce vă urăsc şi rugaţi-vă pentru ceice vă vatămă şi vă prigonesc" (Mat. V. 44).

*

Ştim şi noi, că din cauza nepracticărei dreptăţii slăbeşte şi puterea iubirii, chiar până a ajunge să se prefacă în ură. E deci lucru firesc, că iubirea are să acţioneze împreună cu dreptatea, pentruca să se poată cultiva pacea, cununa vieţii creştineşti. Dar mai ştim din experienţele vieţii

reale, că tocmai dreptatea se răsboieşte mai vehement cu imboldul inferior din om, însoţit şi sprijinit de toate pornirile egoiste. De aci au şi emanat brutalitatea şi sălbătăcia vieţii păgâneşti.

Durere, dreptatea în mare parte depinde şi azi de deţinătorii diferitelor puteri lumeşti, conduşi adeseori de interese străine de interesele creştineşti. Cu deosebire politicianismul, de toate nuanţele, acţionează pentru interesele particulare egoiste, dând exemplele cele mai rele oamenilor.

Ştim însă că există şi o mare organizaţie mondială, condusă azi din Anglia, pentru înfrăţirea popoarelor, tot cu ajutorul propagandei principiilor religiunii creştine, în vederea realizării păcii generale.

Ne-am bucurat, că acţiunea aceasta sănătoasă luptă pentru realizări, cari au vlăstărit şi ele tot din iubirea de pace. Cuvântul acestei ligi a avut răsunet în toată lumea. Sufletul ei este pastorul Oliver Dryer. El şi-a părăsit postul său de preot din Edinburg, dedicându-se exclusiv chemării înalte a înfrăţirii popoarelor cu puterea religiei creştine. A fost şi în România după răsboiu. In Braşov s'a ţinut, sub conducerea mea, o măreaţă întrunire desvoltându-se şi aci sublima chemare a ligii.

Cine s'ar putea îndoi, că această ligă n'ar reprezenta cu organizaţia ei mondială, o putere admirabilă şi cine nu înţelege rostul ei binefăcător? Ea nu este o iniţiativă cu scop rafinat, cum sunt cele mai multe ale francmasoneriei, ci are un scop curat, formulat din realitatea psihologică şi sociologică a omului sănătos la suflet.

Noi Românii, cari am luptat atâta timp pentru dreptate, şi în fine noi am fost învredniciţi de Dumnezeu de înfăptuirea idealului naţional, avem deplină înţelegere pentru datoria de a colabora pentru întronarea păcii şi deci pentru idealul acelei ligi.

Din alt stat cult şi superior, din Belgia, a pornit iniţiativa înfiinţării unei alte ligi pentru educaţia familiară, desvălind şi ea steagul unui nou ideal pentru îmbunătăţirea sufletului omenesc, cu ajutorul unei educaţii mai conştiente şi mai intense a tinerimei, începându-se activitatea sistematică încă în familie.

Azi această asociaţie îmbrăţişează deja 36 de state, având şi un organ comun: „Comisia internaţională de educaţie familiară", care desvoltă o activitate laudabilă, urmărind scopul de-a cerceta şi de-a răspândi metodele pedagogice cele mai adecvate — teoretice şi practice — pentru a promova formarea caracterului tineretului. Printr'un progres realizat în educaţia generaţiilor viitoare, speră această instituţie a desvolta spiritul de conciliaţiune şi de asociaţie între oameni şi deci a contribui prin aceasta şi la crearea elementelor morale pentru pregătirea păcii în interiorul statelor.

Cine dintre noi nu se va încălzi în inima sa şi nu va simţi un spor de nădejde şi de încredere pentru viitor în urma silinţelor lăudabile şi mărețe desfăşurate în mod foarte înţelept şi cu un obiectiv real şi de această ligă din Bruxelles, în direcţiunea desăvârşirii vieţii omeneşti?

*

Se cere deci, ca o condiţie de bază pentru practicarea iubirii şi pentru realizarea păcii în primul rând inactivarea dreptăţii, căci nedreptăţile provoacă amărăciuni între oameni, cultivă moravuri rele şi sporesc puterea imoralităţii peste tot.

O tărie stabilă de validitare pronunţată a simţului de dreptate rezultă numai în urma dobândirii unei concepţii clare de viaţă superioară, în urma disciplinării, a deprinderii şi a culturii omului, puteri greu de produs însă în sufletul omenesc.

Primul filosof-jurist, englezul Hobbes, ne demonstrează acest adevăr. El adecă susţine, că omul trebue deprins la traiul social; el are să se supună, până se învaţă a practica regula, ordinea şi dreptatea. Pentru atingerea acestui scop trebue să i se aplice omului, pe lângă o bună şi clară învăţătură, dresura şi mai târziu legi obligatoare şi sancţiuni. Altcum individul nu se deprinde să respecte şi să practice ordinea şi dreptatea. Dacă ne-am închipui, zice Hobbes, că s'ar naşte, ieşind deodată din pământ, pe o insulă izolată, o ceată de oameni, aceştia în sălbătăcia lor firească ar începe să se încaiere unii cu alţii, iscându-se între ei acel „bellum omnium contra omnes", care i-ar prăpădi pe toţi.

Nedreptatea e o putere diavolească; ea poate zădărnici puterea iubirii şi orice închegare sufletească în contra căreia trebue dată o luptă energică.

Familia, şcoala, Biserica, societăţile, organizaţia de stat, cu întreg aparatul său, toate aceste instituţiuni reprezentând puteri educative, ar avea toate să colaboreze, în mod sistematic şi armonic, la cultivarea dreptăţii, atât prin supravegherea şi prin îndemnurile lor directe, cât şi prin exemplele vii ale îndeplinirii funcţiunilor profesionale.

Evanghelia lui Hristos constituie fără îndoială puterea dumnezeiască de aplicat pentru înfăptuirea acestei înalte desăvârşiri a vieţii omeneşti.

In mod firesc urmează acum şi întrebarea următoare: Care este factorul cel mai important şi deci totdeodată şi cel mai corăspunzător pentru afirmarea dreptăţii în viaţa practică a omenirii?

E fapt recunoscut, că factorul, care ţine mai mult în mâna sa şi dispune mai efectiv de puterea dreptăţii în viaţa practică este statul, cu organele sale de conducere.

Se înţelege că statele sunt diferite în privinţa calităţii ce reprezintă azi sub acest raport, aceea depinzând de cultura, civilizaţia, firea şi trecutul lor istoric. In unele state se desfăşură viaţa condusă în măsură mai mare de puterea dreptăţii, în altele mai puţin, iar în altele foarte puţin.

Nu vedem oare noi, cum în stat se calcă, adeseori dreptatea, de către cei puternici din el? Se nesocoteşte, dreptatea de dragul partidului, ori în folosul partizanilor particulari, ori spre răul aderenţilor altor partide. Se creiază ori se modifică chiar legi, numai şi numai de dragul nedreptăţii, care ar putea folosi unora şi strica altora. Dar organele în subordine nu sunt şi ele silite să lucreze la fel? Acest fel de acţionare însă să nu fie oare simţit de oamenii cu suflet? Dar mulţimea de funcţionari necredincioşi chemării lor, nu fac ravagii nemiloase, unde ei ar trebui să fie exemple de cinste şi de dreptate? Aceste pilde nu au să fie oare vecinice îndemnuri spre destrăbălare, păcate şi stricăciuni sufleteşti? Oare aceste fărădelegi să nu zguduie din temelie duhul ordinei, al disciplinei, al dreptăţii şi al iubirii, razimele păcii?

Dar într'o asemenea atmosferă şi cu asemenea doctrine de viaţă, cum se va prezenta şi cea „de a treia putere din stat“: presa, cu deosebire presa de partid?

Şi în faţa acestei triste situaţii reale, înţelegând ce se întâmplă la noi, urmează să ne punem apoi şi o altă întrebare: E în stare Biserica, chemată să propoveduiască adevărul, dreptatea, iubirea şi pacea, ca să dreagă ce strică politicianismul în stat? Ce drege Biserica strică doar politicianismul sălbatec, păgân.

Biserica lui Hristos, e datoare însă, da, să lupte în contra răului, de orice fel ar fi el şi de oriunde ar veni; Biserica, da, când fixează credinţa vie în sufletul omului, în ea se dă pe faţă şi acea dreptate dela Dumnezeu, care vine din credinţă şi este pentru credinţă, precum este scris: „dreptul din credinţă, va fi viu“. (Ap. Pavel către Romani 1, 17).

Reprezentanţii Bisericii, în lupta lor pentru bine, nu trebuie să despereze, ci să fie tot mai pasionaţi; chiar aşa, cum spune ap. Pavel că erau apostolii odinioară faţă de cei cari se credeau mai sus puşi în poziţii şi mai tari şi deci „semeţi“ de ceeace ei reprezentau, şi anume să răsune şi în sufletul lor conştiinţa trează:

„Noi suntem nebuni pentru Hristos, voi însă înţelepţi întru Hristos; noi suntem slabi, voi sunteţi tari; voi sunteţi plini de slavă, noi suntem încărcaţi de necinste. Noi cei ocărâţi însă binecuvântăm; noi cei prigoniţi, răbdăm; noi cei huliţi, mângăiem“ (I către Cor. IV, 10—14).

Aşa va trebui să fie Biserica, cu toţi slujitorii săi, în lupta sa de azi.

*

In legătură cu cele expuse, trebue să fie recunoscut însă adevărul, că învăţăturile lui Isus Hristos n'au să pătrundă numai viaţa bisericească. E fapt că în timpul de azi Biserica a început să-şi tot micşoreze sfera de influinţă; căci aşa le place multor bărbaţi de stat să se întâmple şi anume: „ca statul să-şi vadă de ale sale şi Biserica iarăşi de ale sale“. Aceasta însă e o mare rătăcire, care trebuie să dispară. Nu se pot doar susţine două concepţii de viaţă în acelaş stat.

Biserica ortodoxă reprezentând o forţă sublimă spirituală şi cuprinzând în noţiunea sa şi idea naţională, nu poate admite nici idea separaţiei ei de stat, ceeace în urma presiunii francmasoneriei s'a întâmplat în Franţa, unde biserica este catolică şi nu are şi caracterul naţional, în fiinţa sa.

Dar ea nici nu are să servească de instrument politicianismului, fiindcă prin aceasta se crează mari primejdii atât pentru tăria statului, cât şi pentru a Bisericii.

Să se înţeleagă deci că refacerea şi regenerarea fundamentală a statului nu se poate realiza decât prin puterea dumnezeească a religiei creştine, care trebuie să pătrundă azi mai adânc şi mai răscolitor toată viaţa noastră românească, în toate mădulările şi să se mai înţeleagă, că statul are să se prefacă şi el, odată şi pentru totdeauna, în adevărat stat creştinesc, ortodox român, luând şi el asupră-şi sarcina de cooperator credincios la regenerarea vieţii publice româneşti, alăturea de Biserică!

Pentru realizarea acestui scop au să folosească însă de metodele şi puterile înţelepte, şi nu de acele „ale nebuniei timpului", cum le numeşte învăţatul profesor Förster, roade otrăvicioase ale minţilor sucite, ale intelectualismului, interconfesionalismului, internaţionalismului şi francmasoneriei, — toate înrudite cu comunismul, — cari ţin într'un fel de sclăvie sufletele multor intelectuali români.

Dumnezeu ne-a mai ajutat acum, să dăm şi de un nou valoros sprijin, de Frăţia Ortodoxă Română.

Membrii parlamentari ai acestei organizaţii au datoria să-şi ridice cuvântul apostolesc şi în parlamentul ţării, unde încă e locul să se vorbească în interesul refacerii morale a statului nostru.

E o problemă mare şi grea aceasta, dar rezolvarea ei se impune. Prin ea trebuie să se ajungă acolo ca la cârma ţării să nu se mai îngădue decât cei mai integri, mai morali şi mai pasionaţi români creştini.

Prin ei se va ajunge apoi la regenerarea morală a statului în care se va putea afirma şi puterea dreptăţii şi a iubirii, virtuţile mântuitoare de căpetenie ale legii noastre creştineşti.

Dr. IOSIF BLAGA

NICOLAE BERDIAEV

SUFERINŢA, ASCETISMUL ŞI DRAGOSTEA[1]

Prelucrare de
Ierod. NICODEM IONIŢĂ

Atitudinea creştină faţă de suferinţă este paradoxală. Suferinţa-i urmarea păcatului şi a răului. Dar suferinţa este şi răscumpărare şi are o valoare pozitivă. Numai creştinismul acceptă provocarea suferinţei şi are o ultimă atitudine omenească faţă de ea. Creştinismul învaţă să nu ne temem de suferinţă, fiindcă Dumnezeu însuşi, Fiul lui Dumnezeu, a suferit. Toate celelalte sisteme se'ngrozesc de suferinţă şi fug de ea. Stoicismul şi budismul, cari sunt înaltele tipuri de învăţătură morală necreştină, se'nspăimântă de suferinţă şi ne'nvaţă cum s'o evităm, cum s'ajungem impasibili şi cum s'ajungem într'o stare de nesuferinţă. Budismul recunoaşte compătimirea, dar n'are loc pentru dragoste, fiindcă compătimirea poate deveni o cale de ispăşire de suferinţa existenţii, pe când dragostea afirmă existenţa şi deci suferinţa; iubirea se uneşte cu suferinţa şi năcazul.

Pentru budism numai răul fizic există, nu şi cel moral, care-i numai ceeace-i privit şi văzut acolo unde-i o tăgadă de libertate.

Răul este greutate, suferinţă. Toată existenţa este greutate şi suferinţă; şi creştinismul are curajul s'o primească. Budismul renunţă la acest curaj şi prin urmare renunţă la existenţă şi sboară în non-existenţă. Budismul nu cunoaşte cât poate viaţa să fie de insuportabilă, câtă vreme nu acceptă suferinţa şi *nu cunoaşte misterul Crucii*. Budismul are câteva mari

[1] Din „Destinul omului", lucrare apărută in limba rusă. In curând apare in traducere engleză. Prelucrarea de faţă e făcută după un mic extras din marea operă, publicat in The Journal of the Felowship St. Alban E. St. Sergius, London, Nr. 26, Dec. 1934, p. 19—24.

învăţături despre izbăvirea de necaz şi suferinţă fără Mântuitorul. Este salvarea prin cunoaşterea adevărului că toată viaţa-i suferinţă. Aceasta înseamnează însă numai salvarea unora, a câtorva cari ştiu aceasta. Confuciu, Budha stoicii şi toţi înţelepţii lumii au căutat pacea omului şi s'au silit să-l libereze de suferinţă, de supărare. Problema suferinţii şi a izbăvirii de aceasta a ocupat totdeauna centrul eticelor religioase şi filosofice. Stoicii sunt de mare interes în această privinţă în lumea pre-creştină. Stoicismul este anume învăţătura care arată omului cum să scape de suferinţă şi s'ajungă într'o stare de pace impasibilă. Etica stoicismului mărturiseşte înaltul efort moral de care-i capabil omul, dar ea este etica unui pesimism decadent, care a pierdut cârma către sensul vieţii şi s'a aruncat înaintea desnădejdei. Aceasta-i o etică de frică în faţa suferinţelor vieţii şi a morţii. Omul trebue să piardă orice sentiment al suferinţii, să devină indiferent — aceasta-i singura soluţie. In afară stoicismul profesează o filosofie optimistă, el crede că orice este raţional şi doreşte să'ntoarcă pe om la acest raţionalism universal, încât să evite suferinţa; acesta pare a crede în bunătatea ordinei naturale. Dar blamarea acesteia falsifică răul şi aruncă orice putere de rezistenţă, fiindcă el se teme de ce-i mai raţional în lume şi de ordinea naturii. In această privinţă cartea lui Marcu Aureliu este deosebit de semnificativă; este unul din cele mai mişcătoare documente omeneşti, care relevă natura interioară a stoicismului. Optimismul stoicismului este artificial. Dar budismul şi stoicismul sunt interesanţi, fiindcă au simţit faptul că viaţa-i suferinţă. Budismul direct, stoicismul indirect.

Problema sensului suferinţii este problema fundamentală a tuturor eticelor şi suferinţa este tema principală a creştinismului. Suferinţa este esenţa cea mai profundă a existenţii. Tot ce viază se turbură şi suferă. In această privinţă pesimismul este pur metafizic. Toate metafizicele optimiste sunt transparente şi superficiale. Dar atitudinea noastră faţă de viaţă nu-i determinată de sensul că viaţa ar fi o suferinţă şi necaz.

Pesimismul este o decădere, fiindcă se'ngrozeşte de suferinţă, el tradează viaţa, fuge din câmpul de bătae ca un trădător al vieţii. Să se constate că viaţa-i suferinţă şi'n

acelaş timp să se accepte viaţa, să se primească suferinţa vieţii şi astfel s'ajungă la pătrunderea şi înţelegerea suferinţii. Şi numai creştinismul face cu putinţă aceasta.

Sunt două feluri de suferinţă, una luminoasă, răscumpărătoare, o suferinţă în viaţă — şi alta întunecoasă, infernală suferinţa în moarte. Prin suferinţă omul poate ajunge într'o stare de iluminare şi poate fi renăscut la o nouă viaţă prin suferinţa îndurată. Toate suferinţele trimise omului — moartea celor apropiaţi şi scumpi nouă, boala, sărăcia, apăsarea şi decepţia — pot fi purificatoare şi producătoare de experienţe înalte. Dar suferinţa poate şi nimici pe om, poate slăbi şi distruge viaţa din el, poate ucide într'însul orice sentiment al sensului vieţii. Nietzsche zice că nu-i atât de rău că omul nu poate îndura suferinţa, cât că el nu-şi poate explica lipsa ei de raţiune. Omul poate îndura cea mai teribilă suferinţă, dacă vede un sens în ea, fiindcă puterile omului sunt enorme.

Creştinismul dă un sens suferinţii şi o face suportabilă. El dă suferinţii un sens prin misterul Crucii. Omul îndură suferinţa de două ori. El suferă de judecăţile trimise lui, de nenorocirile care-i vin în viaţă, de moarte, boală, trebuinţă, desiluzie, nesinceritate, solitudine, izolare amăgirea celorlalţi oameni etc. etc. Dar suferă şi din cauza revoltei împotriva suferinţii vieţii, pentru faptul că el nu vrea să sufere, că o condamnă. Aceasta este o nouă şi mai grea suferinţă. Dar când omul consimte să'ndure suferinţa, când îi acceptă înţelesul ei, suferinţa devine mai suportabilă, e mai uşor de purtat, că-i iluminată. Suferinţa care nu-i iluminată este cea mai teribilă din toate; este suferinţa care nu-i acceptată de om şi împotriva căreia el se revoltă cu furie. Suferinţa iluminată e cea primită de om şi în care el vede un motiv, o cauză mai înaltă. In aceasta stă înţelesul Crucii. „Ia-ţi crucea şi-mi urmează". Aceasta însemnează, „acceptă suferinţa, înţelege-i semnificaţia, învaţă-te s'o beatifici". Când ţi s'a dat o Cruce nu mai faci comparaţie între aceasta şi ceeace s'a dat altuia.

A evita suferinţa şi a fugi de ea înseamnă să ne amăgim singuri şi să cădem într'o mare iluzie despre viaţă. Suferinţa se ţine chiar şi după cei mai norocoşi din noi. O singură cale-i deschisă omului, calea iluminării şi a renaşterii,

primirea suferinţii ca o Cruce pe care fiecare trebue s'o poarte urmând celui Răstignit. Aici stă cel mai mare mister, cea mai de seamă taină a creştinismului şi a eticii creştine. Suferinţa este legată de păcat şi de rău, precum şi de moarte, care-i ultima judecată a omului. Dar suferinţa este şi o cale spre răscumpărare, o iluminare şi o renaştere. Acesta-i paradoxul creştin despre suferinţă şi noi trebue să-l primim şi să trăim prin el. O suferinţă creştină este o acceptare voluntară şi o luare a Crucii. Suferinţa silită trebue să fie transformată în suferinţă de bună voe. Ea este strâns legată de libertate. Căutarea unei vieţi în care să nu mai fie suferinţă este căutarea unei vieţi în care nu mai este libertate.

Pentru acest motiv toate eticele evdemoniste se opun libertăţii. In această privinţă creştinismul are o atitudine complect diferită de cea a budismului. Suferinţa în budism este o dorinţă de non-existenţă pentru celce suferă, e un refuz de a primi suferinţa, nu numai pentru sine ci şi pentru ceilalţi. Compătimirea în creştinism este o dorinţă de o renaştere şi o existenţă iluminată pentru suferind. Compătimirea poate fi o negare a vieţii sau o afirmare a ei. Intreaga viaţă în lume este o purtare a Crucii, dar eu trebue să-mi duc nu numai Crucea mea, ci şi a altora, Crucea aproapelui meu. Mai mult, trebue să caut, să mă interesez nu numai de suferinţa altora, ci şi de purtarea Crucii lor. Compătimirea umanistă trăieşte din iluzia că noi putem libera complect pe toţi oamenii de suferinţă şi le putem da fericire; el nu acceptă suferinţa, ci luptă împotriva ei. De aceea concepţia creştinismului care neagă compătimirea pentru sensul regenerator al suferinţii, pentru cauza iubirii lui Dumnezeu, este falsă, detestabilă şi neumană.

Compătimirea este o experienţă a uitării lui Dumnezeu de creaţia Sa şi acest sentiment de uitare a lui Dumnezeu cuprinde un mare adevăr în sine, fiindcă însuşi Hristos a trecut prin această experienţă ca fiind uitat de Dumnezeu.

Totuşi, nici decum nu poate fi transformat într'o negare a lui Dumnezeu. Din cauza milei de suferinţa şi încercările grele ale creaturii se întâmplă să mă revolt împotriva Creatorului şi să renunţ la el. Aceasta este problema lui Ivan Karamazov, problemă care l-a obsedat pe Dostoievschi. Experienţa compătimirii şi a milei este una din cele mai trans-

cendentale şi zdrobitoare experienţe omeneşti. Ea poate duce până la deprimare toată natura noastră umană, poate duce la o negare a lui Dumnezeu, a lumii, a omului însuşi. Dar totodată compătimirea este cea mai puternică dovadă a faptului că omul aparţine altei lumi. Mila şi compătimirea pot da un rezultat negativ, dacă nu sunt coordonate cu libertatea şi demnitatea omului. Mila mea de un alt om mă poate duce la negarea libertăţii şi valorii sale umane.

Deci compătimirea, starea cea mai nobilă a omului, mai mult decât orice, are puterea a se transforma însăşi în ceva extrem de negativ — în negarea lui Dumnezeu şi a omului. Aici stă paradoxul eticei creştine. Dragostea unui aproape, care inevitabil este asociată cu mila şi compătimirea, cere o uşurare a suferinţii aproapelui nostru şi chiar complecta lui liberare de suferinţă. Dar în acelaş timp suferinţa-i trebuitoare omului pentru regenerare, răscumpărare, iluminare şi mântuire. Trebue să iubim pe aproapele şi s'avem milă de dânsul, trebue să-i uşurăm suferinţele şi în acelaş timp să considerăm aceste suferinţe ca rezultat al păcatului. Drept rezultat al acestui paradox, pe care, ca totdeauna, oamenii sunt capabili să-l rezolve pe o cale legalistă, adeseori aflăm că iar şi iar creştinii sunt compătimitori faţă de oameni, condamnând pe aproapele lor, denunţând păcatul pentru care au fost trimise suferinţele. Deseori o asemenea tărie de inimă se întâlneşte în „ascetismul monahal" faţă de oameni şi faţă de suferinţa umană. Ascetismul este o sabie periculoasă cu două tăişuri. El poate ucide, fiindcă el este limita compătimirii naturale, umane pentru oameni, fără să evoce iubirea lui Hristos. Incât sufletul nu rămâne decât cu puterea de a condamna pe cei păcătoşi, fără compătimire şi fără dragoste. Păcătoşii să sufere, se zice, aceasta le serveşte spre îndreptarea lor, este pentru binele lor dacă suferă. Dar aceasta este un pur sofism moral, bun să justifice numai un creştinism fariseic şi legalist. Şi'n aceasta stă sofismul. Dar aceasta însemnează că eu doresc a-i spori suferinţa lui, ca el să sufere cât se poate de mult şi eu să stau gata a adăoga suferinţii lui? Nici decum. Este tocmai invers. Dorinţa Crucii pentru aproapele meu este dorinţa de a-i uşura şi a-i ilumina suferinţa, o dorinţă de a i-o face să fie mai suportabilă şi

mai luminoasă. Viaţa, oricum, este suferinţă şi totdeauna plină de judecăţi, dar eu nu trebue să fiu o sursă de suferinţă şi de judecare a aproapelui meu. Creştinii cari doresc mai multă suferinţă aproapelui lor şi cari sunt gata să-l răstignească pentru mântuirea lui, sunt foarte asemenea celor cari au răstignit pe Hristos.

Inchiziţia a fost bazată întocmai pe această falsă înţelegere a puterii tămăduitoare a suferinţii. Eu trebue s'ajut pe aproapele să-şi poarte Crucea, nu să-l răstignesc. Dorinţa unui om de a-şi lua Crucea nu-i tot una cu dorinţa de a pune o Cruce grea pe un om şi apoi a-l răstigni pentru mântuirea lui.

Primirea Crucii poate fi numai voluntară şi trebue să cuprindă o uşurare a suferinţii, nu o creştere; mai bine o iluminare decât întunerecul. Ascetismul fals, legalist poate provoca un desgust. El pune sarcini intolerabile pe oameni. Mai mult, această falsă atitudine creştină de a compătimi este proiectată în eternitate. Pentru atari creştini iubitori suferinţa temporală şi pământească nu-i deajuns, ei vor o suferinţă eternă.

Eu luminez şi iluminez sarcina mea prin faptul că o primesc voluntar drept o Cruce a vieţii şi fac acelaş lucru cu sarcina aproapelui împărţind-o cu el; oferindu-i compătimirea îi uşurez suferinţa lui, o iau ca pe a mea însumi. Atitudinea creştină faţă de orice om trebue să fie cea în care îl privim ca şi când ar fi pe patul de moarte, ca şi când propria noastră atitudine ar fi determinată în faţa morţii, pentru el şi pentru noi înşine.

Ierodiacon NICODEM IONIŢĂ

RĂSVRĂTIREA PĂRINTELUI TRIFA

DE UN PRIETIN AL OASTEI

Viaţa bisericească a fost tulburată în timpul din urmă de un caz fără precedent în istoria Ardealului ortodox. Cazul e cunoscut îndeobşte sub numirea pusă în fruntea acestor rânduri.

Iată scurta istorie a acestui caz.

Vrând să trezească o mai adâncă şi o mai vioaie viaţă religioasă în sufletul poporului pe care era chemat de curând să-l păstorească, I. P. S. Mitropolit Nicolae, a întemeiat, în 1922, o foaie populară pentru zidirea sufletească a credincioşilor: „Lumina Satelor". La conducerea acestei foi a aşezat pe preotul Iosif Trifa din Vidra. Fireşte — mai e nevoe s'o spunem? — părintele I. Trifa pentru treaba cu care a fost însărcinat îşi primea răsplata cuvenită: casă, masă şi salar.

In scurtă vreme noua gazetă şi-a făcut vad, ajungând la un tiraj pe care-l puteau invidia până şi marile cotidiane din capitală. De sigur că răspândirea „Luminii Satelor" nu se datoria numai iscusinţii cu care era condusă această foaie de părintele Iosif şi de ajutătorii lui, ci şi îndrumării înţelepte şi stăruitoare a ctitorului ei, ca şi concursului devotat pe care această salutară întreprindere misionară l-a găsit în mijlocul preoţimii noastre.

Foaia a creiat un îmbucurător curent de înviorare religioasă şi morală. Aderenţilor lui le trebuiau obiective concrete, spre care să-şi îndrepte silinţele. Li s'au dat de păr. I. Trifa, în „Lumina Satelor". La'nceput aceste obiective erau puţine şi modeste: Să nu sudui, să nu beai rachiu sau altă băutură ameţitoare, să nu fumezi! Ceice s'au hotărât să păzească aceste porunci s'au numit „ostaşii Domnului", iar obştia lor „Oastea Domnului". Mai târziu, programul de viaţă al „ostaşilor" s'a lărgit, hrănit şi lămurit fiind săptămânal mai ales prin „Oastea Domnului", foaie redactată tot de păr. I. Trifa, ca supliment la „Lumina Satelor".

In 1930 redactorul celor două foi cumpără o tipografie cu un milion şi jumătate Lei. Ii zice „Mireasa Vântului". Preţul acestei tipografii l-a plătit din venitul celor două foi ale Bisericii, din darurile benevole ale instituţiilor şi particularilor şi din contribuţia sa personală.

Intre timp păr. I. Trifa se îmbolnăveşte. Se duce la Davos (Elveţia) şi la Geoagiu să se lecuiască şi să se reîntremeze. I. P. S. Mitropolit îi scrie la Davos şi-l mângăe; îl cercetează la Geoagiu şi-l întăreşte. De scris păr. I Trifa scrie puţin sau deloc. Foile şi oastea le conduc alţii. Dar lucrul Domnului merge înainte.

In ajunul Crăciunului din 1933, fără să anunţe pe ierarhul sub a cărui canonică oblăduire stetea şi din a cărui însărcinare conducea (de astădată mai mult cu numele) foile, a pus la cale mutarea tipografiei şi a foii „Oastea Domnului" la Bucureşti.

Asta-i prima bombă. Detunăturile ei nu s'au auzit departe şi pagube n'a făcut. Iar celce-a slobozit-o a mărturisit că i-a scăpat numai din greşală. „Greşala" i s'a iertat. Şi „oastea" cu gheneral cu tot părea că-şi vedea de treabă mai departe. *Părea* numai. De fapt păr. I. Trifa îşi vedea mai mult de *treburi* decât de treabă. Fiindcă Sf. Sa şi-a înscris între timp tipografia pe numele său. Tipografia care la început era a „Oastei Domnului", iar mai apoi măcar a „Domnului".

La Crăciunul anului 1934 explodează a doua bombă: Păr. I. Trifa îşi reclamă dela I. P. S. Mitropolit completă independenţă în conducerea „oastei", precum şi recunoaşterea proprietăţii foii şi tipografiei acestei „oşti".

Imposibilitatea cerută i se refuză net, dar părinteşte şi documentat. Părintele I. Trifa îşi dă demisia din slujba bisericească pe care a ocupat-o, pe motiv de boală. Demisia i se primeşte şi e învitat să-şi dea seama de gospodărirea foilor pe care le-a condus din însărcinarea Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit. Sf. Sa refuză să prezinte cuiva vre-o dare de seamă, motivându-şi refuzul prin declaraţia că n'a primit dela nime nici o însărcinare. Numai „dela Domnul". In schimb, ca să arete cât de sincer a fost în demisia ce şi-a dat-o *pe motiv de boală,* a doua zi scoate primul număr *tipărit* al foii „Isus Biruitorul".

I. P. S. Mitropolit îi trimite un larg şi limpede şi părintesc „cuvânt de învăţătură", arătându-i că prin atitudinea sa de răsvrătire s'a aşezat în afară de Biserică şi chemându-l la observarea canonicităţii în cele duhovniceşti şi la respectarea bunei cuviinţe şi a moralităţii în cele pur şi simplu omeneşti. Păr. I. Trifa răspunde în „Ostaşul Domnului" din Bucureşti, prin minciuni şi insulte la adresa ierarhului său şi prin apoteoza ce şi-o face ca prim martir al „oastei". Iar mai târziu, în foaia „Isus Biruitorul", părintele Trifa îşi sporeşte insultele atât la adresa Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit, care-i prezentat ca un fel de călău, cât şi la adresa Bisericii şi a aşezămintelor ei, care-s, când „marea moartă", când „nori fără ploaie", când altceva. Câtă vreme sfinţia sa se înfăţişează onoratului public ca un sfânt, ca „trimisul Domnului", neînţelegând să se asemene decât cu Moise, David, Daniil, Ioan Botezătorul, Sf. Pavel, Sf. Ioan Gură de Aur, ori cel puţin cu Migne...

Aci se termină cazul şi începe procesul. Fiindcă pentru grava sa abatere canonică, disciplinară şi penală, păr. Trifa este dat în judecata forurilor bisericeşti şi a celor civile deopotrivă.

*

Care-i, în concluzie, substratul acestui proces? El constă într'o serie de culpe izvorâte din trufia luată de braţ cu iubirea de argint.

Iată-le, ca să zicem aşa, în ordine cronologică:

a) Părintele Trifa a vrut să-şi însuşiască tipografia „Oastei", tipografie care fiind plătită în mare parte din venitul celor două foi şi din danii, nu era şi nu poate fi a Sf. Sale; ori, ca să fim cât mai drepţi, *nu numai* a Sf. Sale. *b)* Acelaş preot a vrut să-şi însuşiască foaia „Oastea Domnului", care fiind dela început suplimentul „Luminii Satelor", este şi trebue să rămână legată de aceasta. *c)* El a vrut să se stăpânească integral şi exclusiv asupra mişcării religioase „Oastea Domnului", rupându-se din canonica legătură a atârnării de ierarhul său, exteritorializându-se deci pe sine şi exteritorializând din Biserică obştia credincioasă încadrată în numita mişcare. A vrut să facă din „Oaste" o moşie a sa, izolată din comunitatea indivi-

zibilă a Bisericii, să rupă o ciosvârlă din trupul mistic al lui Hristos. Oricum i-ar fi zis părintele I. Trifa acestei frânturi — în fond ea nu ar fi fost decât pur şi simplu sectă.

Să mai adăogăm că Sf. Sa a dovedit o cruntă lipsă de bun simţ şi că a fost de-o feroce nerecunoştinţă faţă de ierarhul său care l-a scos din anonimat, l-a sfătuit în toată bună vremea, mângăindu-l şi ajutându-l în clipele de năcazuri ale vieţii? Să mai amintim — că împotriva bănuielilor ce i s'au semnalat — acest ierarh a onorat constant pe părintele I. Trifa cu o încredere cu care n'a mai onorat pe nici un preot de sub canonica sa oblăduire? Este de prisos, fiindcă toată lumea ştie cum stau lucrurile în această privinţă.

Prin urmare în chip firesc părintele I. Trifa ar trebuì să renunţe la pretenţia de a fi stăpânul exclusiv al tipografiei plătite şi din alte parale decât ale Sf. Sale. Sf. Sa are cel mult dreptul să-şi ceară *partea*. Atâta câtă i se cuvine. Şi de sigur Biserica nu-i va refuza această parte. Dimpotrivă, mai curând îi va da peste ceeace i se cuvine.

In acelaş timp Sf. Sa, va trebui să renunţe la pretenţia complectei sale independenţe şi la stăpânirea exclusivă a mişcării „Oastei Domnului". Fiindcă în Biserica ortodoxă nu există noţiunea de exteritorialitate. Şi această Biserică nu are credincioşi de dat în arendă.

Biserica are o rânduială. Cine nu o observă „îşi adună lui-şi mânie". Şi în cazul că nu se îndreptează, se exclude din comunitatea ei.

Bunul Dumnezeu să ferească pe părintele Trifa de a ajunge aici. Să-i dea duhul căinţei curate, ca să revină la cunoştinţa adevărului. Să facă *această minune* cu celce astăzi, crede mai mult în biruinţa „Isusului" său (gazeta), decât în biruinţa Bisericii lui Hristos.

UN PRIETIN AL OASTEI

MIŞCAREA LITERARĂ

R. P. Sanson: MARIE-MADELEINE, celle qui a beaucoup aimé. Ed. Albin Michel, 1934 Paris, 225 pag. 10 fr.

In zbuciumul sufletesc al veacului nostru, literatura marilor convertiţi este necondiţionat necesară. Sunt suflete desechilibrate prin necredinţă, prin nepăsare sau prin robia patimilor, cari mai păstrează în adâncul lor urme de credinţă şi evlavie. Ele aşteaptă numai ocaziunea fericită, ca o carte bună sau un prieten bun să le întindă mâna de ajutor, ca să se întoarcă din rătăcire la calea mântuirii.

Cărţile marilor convertiţi sunt ca nişte duhovnici cari deschid sufletele prin iubire, ca în ele să intre graţia divină. O astfel de carte este lucrarea oratorianului R. P. Sanson asupra convertirii vestitei păcătoase: Maria Magdalena.

Nu avem multe informaţiuni asupra vieţii ei destrăbălate. Ştim atâta, că era din Magdala şi că în trupul ei aflaseră cuib cald şapte păcate, şapte demoni. Aprinsă de dragoste faţă de Isus, se apropie de El în casa fariseului Simon, plânge, varsă la lacrimile pocăinţei, îi udă picioarele cu lacrimi şi le şterge cu părul capului, le sărută şi le unge cu mir. Pentru iubirea ei cea mare, Isus îi iartă păcatele „cele multe". — O mai întâlnim stând lângă crucea Mântuitorului, la mormântul Lui, apoi martoră şi apostol al învierii Lui.

In legătură cu convertirea şi cu evenimentele cunoscute din viaţa ei, autorul face o serie întreagă de reflexii, în cari cuprinde iubirea, pocăinţa, iertarea, credinţa, pacea, curajul şi fraternitatea creştină. Toate aceste virtuţi, stări şi lucrări duhovniceşti, alcătuesc elementele unei convertiri adevărate. Ele ne duc la concluzia, că orice om păcătos poate deveni prin graţia lui Dumnezeu un apostol al iubirii ca şi Maria Magdalena, care mult a iubit păcatul, dar a putut să se birue pe sine şi să iubească şi mai mult pe Celce iartă şi mântue de păcat.

IL. V. FELEA

Pr. Gh. Cotoşman: DIN TRECUTUL BANATULUI: COMUNA ŞI BISERICILE DIN SÂNNICOLAUL-MARE, cartea II. COMUNA ŞI BISERICILE DIN COMLOŞUL-MARE ŞI LUNGA, cartea III. MONOGRAFII ISTORICE, Timişoara 1934. Pag. 133—390. Cartea 50 Lei.

La un interval relativ scurt după apariţia primei cărţi „Din trecutul Banatului", despre care am făcut o dare de seamă în Nr. 9—10/1934 al Revistei Teologice, — părintele Gh. Cotoşman din Jimbolia publică — în continuare — încă două cărţi, cari cuprind monografiile istorice a trei dintre cele mai mari şi fruntaşe comune

din Banat: Comuna şi bisericile din Comloşul-Mare şi Lunga, şi Comuna şi bisericile din Sânnicolaul-Mare.

Ca şi în cartea I, păr. Cotoşman se dovedeşte un bun şi documentat cercetător al cărţilor şi al bisericilor, cari privesc istoria comunelor ortodoxe de pe graniţa de vest a ţării. Găsim în cărţile Sf. Sale bogate informaţiuni cu privire la situaţia topografică a comunelor şi istoricul lor, bisericile şi preoţii lor din trecut până astăzi; dări de seamă şi tablouri despre cărţile, şcolile şi monumentele lor, despre toată zestrea bisericilor şi tot ce poate fi de interes în viaţa şi istoria unei comune.

In acest sens lucrate, cărţile păr. Cotoşman serversc de model şi altor lucrători din câmpul monografiilor. Când vor fi completate cu cele încă şapte monografii pe cari le anunţă părintele Gheorghe, ele vor fi o bucurie aleasă pentru autorul lor şi o justificată mândrie pentru întreg protopopiatul B. Comloş. Pr. Il. V. F.

Dr. Nicolae Balcă: CRIZA SPIRITUALĂ MODERNĂ ŞI CAUZELE EI. Ed. Tip. Arhidiecezane. Sibiu.

Că există o criză spirituală prin care trece întreagă omenirea, nu se poate tăgădui. Dar în acelaş timp nu s'ar putea tăgădui nici necesitatea ei. Criza e un fenomen spiritual ce se produce independent de voinţa şi calculul omenesc, întotdeauna, atunci când viaţa omenească în revărsările ei, pare că ajunge pe punctul de a ieşi din alvia ei originală care îi dă „forma", „unitatea" şi „finalitatea". Crizele spirituale nu întotdeauna pot fi semne de decadenţă, ci uneori sunt procese de adunare, regrupare şi regenerare a forţelor sufleteşti pentru a croi perspective noui, a sonda domenii noui şi a căuta forme noui spirituale, pe care viaţa în procesul ei de devenire de desăvârşire — le cere necontenit şi cu nesaţ. Arth. Liebert spune că „o epocă lipsită de crize ar fi o epocă moartă, că un om lipsit de crize este un om mort, un burtă verde nesimţitor şi inactiv, un om care-şi trăieşte pasiv zilele lui". Deci, crizele de orice speţă îşi au originea în natura omenească. Omul, fiinţa empirică, sortit să-şi depene firul vieţii într'o lume contingentă, este în acelaş timp şi un însetat după posesiunea tuturor luminilor spirituale absolute. La această posesiune liniştitoare nu poate ajunge printr'un singur efort şi în întregime, ci parţial şi prin eforturi uriaşe şi dupăce a încercat deziluzia tuturor concepţiilor despre lume şi viaţă — omeneşti — sub scutul cărora s'a adăpostit cu convingerea de a-şi găsi binele — fericirea — şi adevărul.

Ceeace a produs criza spirituală a lumii moderne — precum ne demonstrează şi autorul acestei broşuri — a fost: individualismul şi humanismul, liberalismul şi democratismul, imperalismul politic, capitalismul şi industrialismul, raţionalismul şi ateismul. Tot atâtea „concepţii", cari s'au interpus ca un nour greu, între suflet şi culmile de lumină ale adevărului dumnezeesc. O inundaţie de noţiuni, idei şi sugestii raţionale, cari au rupt puntea de lumină —

credinţa — ce leagă pământul de cer, omul de Dumnezeu, transplantând în sufletul omului sămânţa mândriei luciferice, de a fi el însuşi ordonatorul vieţii lui, dispreţuind sancţiunile divine şi valorile transcendente.

Momentul când omul a ajuns să rupă legătura sfântă cu Dumnezeu, când se revoltă împotriva Creatorului, când îl izgoneşte din hotarele vieţii lui, crezând că binele, fericirea şi mântuirea sunt numai în puterile lui, acesta e momentul desfăşurării crizei. Atunci omul încetează de a mai fi om după „chipul şi asemănarea lui Dumnezeu". Devine un prizonier nemernic al poftelor naturale ce călătoreşte în barca lui fără cârmă, pe marea înfuriată a lor, isbindu-se de stâncile colţuroase ale păcatului până îl vor înghiţi valurile iluziilor lui, pierzându-se în neant.

Deci, putem spune că atunci, când omenirea s'a contaminat de păcatul încrederii în sine, căzând într'un desfrâu spiritual, negând formele originale ale spiritului, criza este inevitabilă. Iar necesitatea ei, ca moment de adunare şi regenerare a forţelor sufleteşti, numai atunci e valabilă şi folositoare, când „făclierii spiritualităţii integrale" vor fi pururea trezi, isbutind să cheme la credinţă şi pocăinţă în faţa lui Dumnezeu, omenirea veacului nostru luciferic. Altfel ajungem la cataclism.

Broşura dlui Dr. N. Balcă, scrisă într'un stil clar şi precis este de un nepreţuit belşug de idei şi sugestii în legătură cu această problemă.

Nu pot încheia, fără a evidenţia abilitatea autorului de a nu se lăsa sedus de diferitele concepţii filosofice pe care şi le-a însuşit cu temeiu; el găseşte în fiecare, cu uşurinţă, firul de lumină pe care-l leagă de bolta singurei concepţii valabile despre lume şi viaţă, ce ne-o oferă creştinismul, evanghelia şi Sfânta Biserică a lui Hristos.

Pr. C. ZOICAN

Preotul Petru Chirica: LĂMURIRI BUNE PENTRU ŢINEREA CALENDARULUI INDREPTAT DE SF. SINOD. Iaşi 1935. Pag. 32. Lei 5.

Este în deobşte cunoscut considerabilul buclue pe care-l pricinuesc vieţii bisericeşti „stiliştii" din Moldova, Basarabia şi în parte din Bucovina. Dând un sens dogmatic problemei calendaristice, o parte din credincioşii Bisericii noastre din aceste ţinuturi nu renunţă odată cu capul la prăznuirea zilelor de sărbători după vechea rânduială a Bisericii şi nu se supun dispoziţiilor nouă luate de autoritatea ecleziastică.

Broşura părintelui Petru Chirica dela biserica Barnovschi din Iaşi are darul de a lămuri problema calendaristică pentru mintea ori cărui credincios, fie el cât de simplist în înţelegerea lucrurilor. Fiindcă Sfinţia Sa nu purcede la deslegarea problemei prin expuneri doctorale sau prin analize ştiinţifice, ci prin pilduiri populare de o irezistibilă elocvenţă. Acest fel de a lumina eroarea „stilismului" îi împrumută

broşurii o valoare remarcabilă, recomandându-o unei cât mai largi răspândiri.

❖

Dr. Gh. Ciuhandu: SCHIŢE DIN TRECUTUL ROMÂNILOR ARADANI. Editura Ateneul popular, Arad 1934. Pag. 83. Lei 60.

Neobositul cercetător al trecutului nostru bisericesc şi naţional, părintele Dr. G. Ciuhandu a dat la lumină o nouă broşură. Ea cuprinde o serie de conferinţe tratând diferite probleme ale istoriei Românilor din ţinutul arădan, îndeosebi din veacul al XVIII-lea. Aceste probleme, cercetate cu înalta competenţă ştienţifică a autorului ne desvălue o întreagă serie de crâmpee din trecutul religios şi naţional al neamului nostru din ţinutul apusean al Ardealului, crâmpee cari vor fi de un incontestabil folos pentru cercetătorul care-şi va lua sarcina de a face vreodată ampla sinteză istorică a pomenitului ţinut.

De sigur, părintelui Dr. Gh. Ciuhandu i se cuvine toată lauda pentru inepuisabila sa râvnă întru a lumina trecutul nostru naţional şi bisericesc.

❖

Preotul A. V. Hodoroabă: MONOGRAFIA PAROHIEI SFÂNTUL ATANASIE ŞI CIRIL CU BISERICA FILIALA „VULPE" din Iaşi. 1934. Pagini 157. Lei 50.

Autorul acestei lucrări este destul de cunoscut nu numai ca un distins slujitor al altarului, ci şi ca unul dintre cei mai de seamă scriitori bisericeşti ai Moldovei. Anul trecut sfinţia sa a împlinit 25 de ani de activitate publicistică. Sfinţia sa a ţinut să-şi cinstească această personală sărbătoare jubilară cu o nouă lucrare, în care ne înfăţişează istoria şi starea actuală a uneia dintre cele mai vechi parohii ale Iaşilor, cu biserică din veacul al XVIII-lea. Alcătuirea unei asemenea monografii reclamă şi multă alergare după informaţii şi documente şi o apreciabilă muncă de coordonare şi de interpretare a acestui material istoric, iar tipărirea unei asemenea lucrări reclamă mai ales jertfe materiale. pe care nu orice preot şi le poate îngădui. Părintele A. V. Hodoroabă nu a cruţat nici osteneală nici jertfe băneşti pentru a închega într'o carte tot ce a putut afla cu privire la trecutul parohiei „Sfântul Atanasie şi Ciril" şi pentru a da în felul acesta un frumos exemplu de cinstire a osârdiei celorce au iubit după cuviinţă casa Domnului. Cartea e împodobită cu o mulţime de ilustraţii.

❖

Preotul Petru Chirica: PE URMELE LUI ISUS ŞI ALE SFINŢILOR SĂI. Iaşi 1931. Pagini 164. Lei 60.

O carte sosită tardiv la redacţia unei reviste nu înseamnă că e nevrednică de o elogioasă dare de seamă. Este cazul cărţii cu titlul de mai sus, datorită râvnei apostoliceşti a părintelui P. Chirica dela Iaşi. Volumul cuprinde în deosebi predici în cari se scot la lumină faptele minunat ale sfinţilor Bisericii noastre şi în cari se arată datoria fiecărui creştin de a proslăvi pilduitoarea viaţă a acestora, că-

rora se cuvine a le cere ajutorul în vreme de necaz. De sigur luminoasele predici ale părintelui Chirica sunt folositoare ori cui le va ceti. Ele sunt însă mai folositoare creştinilor ieşiţi din alvia credinţei celei drepte şi intraţi în tabăra diferitelor secte cari nu cinstesc pe sfinţi, nu le invocă ajutorul şi nu-şi îndrumează viaţa după pilda faptelor lor.

Autorul a scris pe coperta cărţii „Volumul I". Ceeace însemnează că îi vor urma alte volume. Dumnezeu să-i ajute să le scoată şi pe acestea la lumină. N. C.

GÂNDIREA. Cu anul 1935 *Gândirea*, cea mai bună revistă literară din ţara noastră, redactată în condiţii ireproşabile de poetul şi profesorul universitar *Nichifor Crainic*, întră într'al patrusprezecelea an de apariţie, urmând o linie mereu ascendentă. In acest interval de timp a trebuit uneori să-şi suspende apariţia, ca după liniştirea vremurilor să reapară în lupta ideilor, cu toată vigoarea tinereţei sale. Suspendarea a fost totdeauna un prilej de durere pentru cetitorii şi admiratorii ei. In schimb apariţia ei a fost o sărbătoare a spiritului românesc.

Numărul din Ianuarie, pe lângă contribuţiile literare ale colaboratorilor ei cunoscuţi, ne aduce două articole semnate de dl Lucian Blaga: *Temele sacrale şi spiritul etnic*, în care arată că poporul nostru a asimilat în chip organic şi creator temele culturii biblice şi bisericeşti, dând dovadă de „un original, profund şi excepţional simţ metafizic", — şi prologul dramei *Avram Iancu*, a cărei apariţie este anunţată deja.

Cu numărul din Februarie *Gândirea* a bătut recordul cugetării creştine în România. Am ajuns la grad optim, la un punct de hotar. Nu mai suntem tributarii apusului. Avem cugetători şi scriitori cari satisfac perfect exigenţele cele mai pretenţioase ale intelectualităţii române. Spiritul românesc şi-a proclamat independenţa în chipul cel mai onorabil. A pornit pe picioare proprii, îmbrăcat în haină proprie, hrănit cu cele mai alese substanţe pe cari i le oferă harurile sufletului nostru străbun. — Iată o biruinţă care trebue menţionată, strigată în lumea mare şi sărbătorită cu tot elanul, din tot sufletul.

Inchinat problemelor: *Rasă şi Religiune, Naţionalism şi ortodoxie*, Nr. 2, 1935 al *Gândirii* este un cap de operă, o culme de lumină la care s'a ridicat gândirea teologică şi literară a spiritului românesc. Cele patru articole semnate de dnii N. Crainic (Rasă şi Religiune), L. Blaga (Despre rasă ca stil), D. Stăniloae (Ortodoxie şi naţiune) şi I. Băncilă (Etnicul şi logica modernă), prezintă o sinteză a unor probleme cari stau ca patru stâlpi de granit la temelia românismului. Nu mă încumet să rezum pe nici unul din ele din motivul binecuvântat, că pentru a gusta frumuseţea şi puterea lor, trebuesc integral şi pe îndelete citite. Nu avem în ele nişte eseuri scrise în fuga condeiului, ci sunt studii cari rămân în istoria directivelor culturale ale neamului românesc.

Nuvela dlui V. Papilian „Ura" şi poeziile publicate de d. V. Voiculescu şi Radu Gyr, sunt scrise în acelaş duh gândirist, în care caută să se înfiripeze specificul nostru naţional şi religios.

Numărul din 3 Martie 1935 este îmbrăcat în aceeaş haină de sărbătoare, ca şi numerile anterioare. Pe lângă admiraţia pe care ne-o menţine în suflet forma ei aleasă şi cuprinsul ei sănătos şi bogat, — acest ultim număr ne mai prilejueşte o bucurie, pe care de altfel ne-a prevestit-o şi prin alte articole publicate în *Gândirea* şi *Viaţa Ilustrată* dl Emil Cioran: Dsa a părăsit *culmile disperării*, pentru a se încadra, plin de idealism şi entusiasm în doctrina naţionalistă şi spiritualistă a generaţiei noastre tinere.

•

Cititorii *Revistei teologice* să nu uite că în toate idealurile şi luptele ei *Gândirea* este revista ortodoxiei române, iar scriitorii ei sunt apologeţii acestei ortodoxii sub formele ei religioase, naţionale şi artistice. Aici se frământă aluatul spiritualităţii româneşti. De aici aşteptăm descătuşarea şi triumful integral şi definitiv al sufletului unitar şi indestructibil al României, aşa precum îl visăm totdeauna când citim scrierile profeţilor cari ne grăesc în limba inimii şi a sângelui cuvântul adevărului mântuitor.

Il. V. FELEA

CRONICĂ

COMEMORAREA LUI HORIA, CLOŞCA ŞI CRIŞAN. In 28 Februarie a. c. s'a împlinit un veac şi jumătate dela moartea muceniceascâ a celor doi crainici ai libertăţii noastre naţionale Horia şi Cloşca (Crişan îşi curmase firul vieţii ceva mai nainte). Intreaga naţie românească a prăznuit după cuviinţă amintirea marilor săi fii, cari prin jertfa vieţii lor, în cea mai neagră epocă de şerbie a neamului nostru de dincoace de Carpaţi au deschis drum de luminoase nădejdi spre zorile libertăţii ce era să vină.

In cântul de slăvire a celor trei mucenici s'a înfrăţit toată suflarea românească, dela Vlădică până la opincă, dela Rege până la cel din urmă român. Fireşte, Biserica neamului a dat şi de astădată pildă mult grăitoare de felul în care trebuie să cinstim jertfa marilor noştri înaintaşi. In toate bisericile ţării s'au săvârşit slujbe de cucernică pomenire a slăviţilor Moţi, pentru a căror odihnă s'au rugat preoţii şi poporul credincios deopotrivă.

La serviciul divin dela Biserica Domniţa Balaşa din Bucureşti. Cuvântul de pomenire l-a rostit însuş Patriarhul Ţării, iar la cea dela Sibiu P. S. Arhiereu Vasile, vicarul Mitropoliei Ardealului.

Cu acest prilej politicianii s'au înduioşat din nou de soartea urmaşilor lui Horia, Cloşca şi Crişan şi le-au făgăduit drumuri bune şi cucuruz... Numai să nu rămână din toată însufleţirea — doar un foc de paie şi o anchetă gratuită (dar cu diurne grase) în plus...

ÎNSCAUNAREA I. P. SFINŢITULUI MITROPOLIT NICODIM. Duminecă 3 Februarie a. c. glorioasa capitală a Moldovei s'a învrednicit de-o zi de praznic escepţional. I. P. S. Mitropolit Nicodim a fost aşezat cu toată solemnitatea cuvenită în scaunul arhipăstoresc, pentru care a fost ales cu o însufleţire care a umplut de bucurie întreaga obşte creştinească din cuprinsul ţării. La solemnitatea desfăşurată în cadre impresionante a participat un întreg sobor de vlădici din toate provinciile pământului românesc, în frunte cu I. P. S. Patriarh Miron. Din partea Ardealului a fost de faţă I. P. S. Sa mitropolitul Nicolae, însoţit de Părintele Nicolae Colan, rectorul Academiei teologice „Andreiane". Festivitatea bisericească a fost onorată şi de prezenţa alor doi miniştri: d. Al. Lapedatu şi Victor Iamandi, de a unei numeroase oştiri de preoţi şi a unei mari mulţimi de mireni intelectuali din Iaşi ca şi din alte părţi ale ţării. După Sf. Liturghie, săvârşită în catedrala mitropolitană a vorbit I. P. S. Patriarh Miron, d. Ministru Lapedatu, I. P. S. Mitropolit Nicolae şi I. P. S. Mitropolit Nicodim al Moldovei. Cu acest prilej I. P. S. Mitropolit Nicolae a dăruit noului ierarh înscăunat un exemplar din *Noul Testament* al Mitropolitului Simion Ştefan, tipărit în Bălgradul Ardea-

lului la 1648. Era semnificativul omagiu al Ardealului adus I. P. Sfinţitului Nicodim şi prin el glorioasei mitropolii a Moldovei.

La ora unu a avut loc un banchet cu multe cuvântări de proslăvire a noului Mitropolit şi a Bisericii noastre, care după gloriosul ei trecut e chemată să fie şi'n viitor scutul puternic al sufletului neamului nostru. Iar seara d. profesor N. D. Ştefănescu a ţinut la Teatrul Naţional o conferinţă încadrată în program artistic.

*

MOARTEA MITROPOLITULUI VASILE AL BLAJULUI. In ziua de 25 Ianuarie a. c. a încetat din viaţă, la reşedinţa sa, I. P. Mitropolit Dr. Vasile Suciu, al Blajului. Inaltul ierarh era bolnav de mai mulţi ani, trecând şi prin câteva operaţii dintre cele mai grele, pe urma cărora şi-a pierdut un picior.

Mitropolitul Vasile a păstorit biserica Blajului 15 ani, cu vrednicia şi devotamentul pentru care l-a cinstit şi obştia credincioşilor săi şi ţara. El este ctitorul mai multor instituţii culturale şi filantropice izvorâte din inima lui creştinească şi românească.

Ca scriitor bisericesc defunctul ierarh este cunoscut mai ales prin cele patru volume de *Teologie dogmatică*, întocmită în duhul Bisericii catolice.

La trista solemnitate a înmormântării Mitropolitului Dr. Vasile Suciu, I. P. S. nostru Mitropolit Nicolae a fost reprezentat printr'o delegaţie în fruntea căreia se găsea P. S. Arhiereu Vasile Răşinăreanul.

*

FUNDAŢIUNEA GOJDU ŞI ACORDUL CU VATICANUL. La începutul lunii trecute o delegaţie a fruntaşilor ardeleni condusă de cele mai cu vază personalităţi ale vieţii publice româneşti în frunte cu I. P. S. Mitropolit Nicolae şi cu d. prof. univ. Sextil Puşcariu, preşedintele „Frăţiei ortodoxe române" s'a prezentat dlui prim ministru Gh. Tătărăscu şi a cerut două lucruri:

Repatrierea Fundaţiunii Em. Gojdu şi Desfacerea „Acordului cu Vaticanul".

Demersul fruntaşilor noştri s'a desfăşurat pe temeiul votului obştesc al Ardealului românesc.

Peste o jumătate de milion de iscăliturі se rostesc împotriva Acordului amintit şi-l osândesc, ca pe un act dăunător şi primejdios ţării şi neamului nostru.

Memoriul, înaintat prim-ministrului ţării cu privire la Fundaţia Gojdu şi Acordul cu Vaticanul, este semnat de dl profesor universitar Sextil Puşcariu, preşedintele Frăţiei Ortodoxe Române.

Cu privire la repatrierea fundaţiunii Gojdu, reţinute pe nedrept la Budapesta, memoriul insistă ca soluţiunea să fie dată neîntârziat, cu atât mai mult, cu cât, după informaţiunile din urmă, şi din partea maghiară există bunăvoinţa de a lichida acest litigiu.

In chestiunea Statusului romano-catolic ardelean, memoriul constată următoarele:

„S'a săvârşit greşala de a se încheia în 1932 cu privire la Sta-

tusul catolic un acord cu Vaticanul prin care Statului catolic i s'a dat sub astă denumire recunoaşterea legală pe care vechea Ungarie i-a refuzat-o consecvent, iar bunurile administrate de el în mod temporar, din încredinţarea Statului, au fost date exclusiv catolicismului unguresc.

Dar conştiinţa publică românească a refuzat în mod consecvent ratificarea acestui atentat la adresa Statului român. Astfel ministerul de instrucţie şi culte, ministerul de agricultură, ministerul sănătăţii publice, universitatea din Cluj, — toate interesate în chestiunea bunurilor deţinute de Statul catolic, — precum şi justiţia ţării, printr'o întreagă serie de sentinţe executorii şi printr'o cercetare penală de proporţii neobişnuite, s'a opus şi continuă să se opuie în mod categoric Acordului cu Vaticanul. Chestiunea se găseşte, de aproape doi ani de zile, în faţa înaltei Curţi de casaţie, unde cinci procese între Statul român şi Statul catolic aşteaptă, conexate, să fie desbătute. Desbaterea aşteptată n'a avut încă loc nici până în ziua de azi; ea s'a amânat de 6 ori una după alta".

Conştiinţa publică românească, în faţa acestei situaţii, cere în mod hotărât autorităţilor superioare de stat să-şi facă fără şovăire datoria.

Menţinerea şi întărirea „statusului" în statul român, şi ocrotirea lui prin acorduri nefaste, este cu desăvârşire contrară intereselor româneşti şi în acelaş timp bine venit şi cu însufleţire salutat în tabăra iredentiştilor revizionişti.

In modul cel mai documentat, memoriul arată că:

1. Problema Statului catolic nu este problemă catolică, ci o problemă de Stat.

2. Că ea nu este o problemă de politică externă, ci de politică internă.

3. Guvernului român — singur — îi revine dreptul şi datoria de a rezolvi problema Statului catolic în conformitate cu interesele de Stat.

In interesul dreptăţii şi al liniştei ţării, cei 560 mii de cetăţeni ortodocşi ai Transilvaniei cer cu toată hotărârea luarea de măsuri în consecinţă; în special:

Onor. guvern să declare nul Acordul cu Vaticanul, atribuind imobilele deţinute de acesta organelor în drept să le poseadă, adecă Universităţii din Cluj, Statului român şi Eparhiei romano-catolice de Alba-Iulia, şi să dea curs urmăririi penale împotriva vinovaţilor; — să prezinte chestiunea Statului catolic, respectiv a Acordului cu Vaticanul, dimpreună cu întreg materialul istoric şi juridic parlamentului, care suntem siguri va refuza ratificarea; — să lase ca înalta Curte de casaţie, suprema instanţă judecătorească a ţării, să-şi spună cuvântul său atât cu privire la Statul catolic, cât şi la Acordul cu Vaticanul.

Biserica noastră ortodoxă face declaraţia solemnă, că nu se va odihni până ce nu va vedea realizarea acestor îndreptăţite deziderate ale ei.

NECULCE

NOTE ŞI INFORMAŢII

SF. SINOD a dat I. P. C. Sale Părintelui Policarp Moruşca, stareţul sfintei Mănăstiri a Bodrogului, delegaţia de a organiza pe fraţii noştri din America într'o episcopie. Inalt Prea C. Sa va fi sfinţit întru arhiereu şi apoi va pleca peste Ocean pentru a-şi împlini greaua misiune pe care a primit-o.

Numirea vrednicului stareţ al mănăstirii Bodrogului în înalta slujbă a fost întâmpinată pretutindeni cu o justificată bucurie. Fiindcă noului vlădică nu-i lipseşte nici pregătirea culturală, nici experienţa pastorală, nici prestigiul personal pentru însărcinarea ce i s'a dat.

Fireşte bucuria noastră este, poate, mai mare decât a altora. Pentrucă noi suntem sufleteşte legaţi de I. P. C. Părinte Policarp şi prin împreună lucrarea la această revistă, pe care câţiva ani a condus-o efectiv şi pe care o ajută şi astăzi cu scrisul său limpede şi înţelept.

De aceea rugăm pe bunul Dumnezeu să-l însoţească şi în drumul ce-l întreprinde peste Ocean, să-l aibă'n pază şi să-i ajute şi aici a-şi face slujba deplin.

-o-

PĂRINTELE Petre Chiricuţă are ce are cu Ardealul. Fiindcă-l acuză de-o vreme încoace pentru tot răul — cât este — în viaţa noastră bisericească. Il acuză şi-l ceartă dela înălţimea unui infailibil judecător a toţi şi a toate.

In timpul vacanţei scaunului mitropolitan al Moldovei Sf. Sa acuza Ardealul că vrea să ocupe şi acest scaun vlădicesc. S'a înşelat însă, fiindcă reprezentanţii legiuiţi ai acestei provincii s'au arătat mai entuziaşti pentru alegerea I. P. S. Mitropolit Nicodim decât însuşi Sf. Sa păr. Petre Chiricuţă. Şi I. P. S. Nicodim n'am auzit să fie ardelean.

Alegerea de mitropolit a trecut, dar supărarea părintelui P. Chiricuţă pe Ardeal a rămas. Dovadă seria de articole pe care a publicat-o în ziarul „Naţionalul nou" în legătură cu atitudinea partidelor politice faţă de cultele din România şi'n special faţă de Biserica ortodoxă.

Sf. Sa constată că istoria recentă a Bisericii noastre este o emanaţie a partidului liberal. Prin acest partid şi-a impus Ardealul punctul său de vedere şi în noua lege de organizare bisericească, lege prin care Statul a acordat Bisericii strămoşeşti autonomia „abandonând" instituţia sacră „unei conduceri proprii, arbitrare şi uneori silnice". Şi'n concluzie, admiră hotărârea partidului naţional-ţărănesc de a „restaura interdependenţa, (dintre Biserică şi Stat) ceeace va să zică: subsistenţă, reciprocitate de ser-

vicii şi dacă vreţi autonomie dirijată, controlată, sancţionată".

Pe noi nu ne interesează ce părere are păr. P. Chiricuţă despre partidele politice, nici în ce fel îşi repartizează admiraţiile. Pe noi ne interesează de astădată eronata opinie ce-o are Sf. Sa despre autonomia Bisericii şi despre drepturile Statului de a o dădăci. Mărturisim că noi avem o altă părere despre aceste chestiuni.

Autonomia Bisericii nu derivă din vr'o lege omenească, ci din originea ei dumnezeească şi din destinaţia supra terestră a sufletelor pe cari ea le călăuzeşte. Statul îşi are idealurile sale şi rosturile sale mai strâmte decât ale Bisericii. El şi le împlineşte după autonomia sa. Biserica îl poate sfătui în drumurile lui şi-i este de mare ajutor. Statul nu poate îndruma Biserica, fiindcă adeseori nici nu-i cunoaşte măcar idealurile; cu toate că-i poate fi de folos, dar nu prin dădăcire. Elementar spus: slujitorii Bisericii sunt — toţi — şi cetăţenii Statului, dar nu toţi cetăţenii Statului sunt şi slujitori consacraţi ai Bisericii.

Prin urmare o anume reciprocitate de servicii, da. Autonomie bisericească dirijată, controlată şi sancţionată de Stat însă nu. Fiindcă — dogmatic şi canonic vorbind — este absurdă şi păgubitoare pentru stat şi Biserică deopotrivă.

*

— Ai citit sensaţia zilei?

— Ce sensaţie?

— A examenelor de capacitate. A apărut lista cadidaţilor reuşiţi la examenul în scris dela religia ortodoxă. Ei bine, în această listă nici cu microscopul nu poţi descoperi numele vr'unui ardelean!

— Te'nşeli: există totuşi şi un candidat care a răuşit, împotriva originii sale ardeleneşti.

— Ai dreptate. Dar numai el ştie cum a scăpat. Căci dupăce mai avea un examen de capacitate dat la filosofie, i-a trebuit totuşi intervenţii *tari*. Şi-apoi, o rândunică nu 'nsemnează încă primăvară. Dar ceilalţi patruzeci şi câţiva de ardeleni, cari au fost respinşi fiecare'n parte şi cu toţii în bloc?!

— Păi, te pomeneşti că aceştia au fost absolvenţi de Academii teologice şi Părintele P. Mălăeşti vrând să le vină de hac a dictat exclusiv jidoveşte subiectele tezelor, iar ei — candidaţii ardeleni — antisemiţi cum sunt, au părăsit sala iscălind hârtia'n alb. Văzând unele ca aceştia preşedintele comisiei îşi va fi spus cu satisfacţie: „Tot am avut eu dreptate când am afirmat că *„ardelenii e proşti!“* — şi-i va fi trecut frumuşel pe lista neagră.

Dar să lăsăm gluma, fiindcă-i vorba de un lucru trist.

Candidaţii ardeleni au fost cu toţii licenţiaţi ai facultăţilor de teologie. Şi cei mai mulţi cu note mari. Căderea lor se datoreşte în cea mai mare parte prejudecăţilor şi urei cu care părintele P. Mălăeşti s'a deprins să judece pe orice Român ortodox de dincoace de Carpaţi.

De aceea sf. Sinod e dator să se sesizeze şi să ceară Ministerului reexaminarea candidaţilor ardeleni de către o comisie

prezidată de un profesor de teologie, căruia nu i se împăienjenesc ochii când vede un candidat ardelean.

DISTINSUL nostru colaborator părintele Il. V. Felea dela Arad, ne-a făcut o plăcută surpriză trimiţându-ne „Calea Mântuirii", foaia duminicală pentru vestirea credinţii ortodoxe şi îndreptarea vieţii creştine, pe care o scoate de câteva săptămâni. Sub titlul acestei foi sintetizează minunat programul de apostolie pe care e chemată să-l înfăptuiască orice publicaţie a Bisericii noastre. Pentru noi iscusinţa şi tinereasca râvnă a părintelui Il. V. Felea este o suficientă garanţie, că noua foaie duminicală care apare la Arad va fi un înţelept îndreptar al vieţii creştinilor cari îi vor ispiti coloanele. Foaia e scrisă îngrijit şi cu însufleţire. Ne bucurăm îndeosebi că ea vădeşte o pronunţată notă bisericească, un caracter de ortodoxie tradiţionalistă care fereşte pe cetitori de rătăciri pe alte holde decât ale Bisericii noastre dreptmăritoare. Felicităm pe redactor şi-i admirăm curajul.

ÎN TIMPUL din urmă întreaga noastră presă bisericească a fost intens preocupată de problema pensionării preoţilor. Şi cu dreptate, căci pensionarea preoţilor este chestiune în strânsă legătură cu însuşi bunul mers a vieţii noastre bisericeşti.

Ca orice om, preotul încă ajunge la o vârstă când nu-şi mai poate face slujba deplin, când puterile sale trupeşti şi uneori şi sufleteşti nu-i mai îngăduesc să poarte greaua sarcină a apostolatului. In asemenea împrejurări preotul deţine de drept un loc pe care de fapt nu-l mai poate umplea, ocupă o slujbă pe care totuşi nu o poate face. Situaţia nu e decât în paguba Bisericii. Şi ea trebue remediată, desigur nu lăsând pe drumuri pe preoţii cari nu-şi mai pot face slujba, ci creându-le prin pensionare putinţa unui trai liniştit şi modest şi aşezând în locul lor, la treabă misionară, puteri tinere şi entuziaste. Dacă Bisericii i-ar lipsi aceste puteri tinere, problema fatal ar trebui amânată. Dar din fericire ele nu-i lipsesc. Unii au găsit că pensionarea preoţilor ar fi anticanonică, antidogmatică chiar. Aceştia spun că preotul nu poate fi pensionat, înţelegând prin aceasta că darul preoţiei nu i se poate lua nimănui. Da, însă i se poate lua sarcina păstoririi unei parohii, când se dovedeşte că nu o mai poate purta. E un lucru atât de simplu şi atât de clar, încât pentru deslegarea problemei nu e necesar să ne perdem în consultarea canoanelor.

Prin pensionarea preoţilor ar câştiga mai întâi Biserica printr'o mai bună păstorire a credincioşilor, ar câştiga preoţii neputincioşi care ar fi dispensaţi de slujba pe care nu mai sunt în stare să şi-o îndeplinească şi ar câştiga în sfârşit tinerii cari pregătiţi fiind pentru chemarea apostolicească, sunt siliţi totuşi până astăzi să-şi izidească puterile, aşa fără nici o treabă, sau sunt ispitiţi să şi le cheltu-

iască pe tărâmuri unde nu sunt chemaţi.

NU se găseşte să lipsească Marte din post. Nici părintele profesor Popescu-Mălăeşti din discuţia cu privire la reorganizarea învăţământului teologic.

Sf. Sa a scris trei articole în două ziare din capitală, arătându-şi încă odată (mai era nevoe?) vechea sa ură faţă de Academiile teologice din Ardeal şi încercând să dovedească absurditatea că numai *Statul* are dreptul şi datoria de a conduce şcoalele menite să pregătească pe viitorii slujitorii ai... *Bisericii*.

Noi renunţăm de astădată la întreprinderea de a converti pe păr. Popescu-Mălăeşti la înţelegerea ortodoxă a acestei chestiuni. Fiindcă Sf. Sa este robul aceloraş erezii pe care le-a expus acum câţiva ani în faimoasa broşură de domeniul botanic: „Despre bureţi" (care, întreacăt fie zis, nu i-a deschis autorului porţile A c a d e m i e i).

Cel ce vrea să cunoască rectificarea acestor erezii, să citească luminoasele şi temeinicele expuneri ale P. C. Păr. Dr. D. Stăniloae, profesor la Academia teologică din Sibiu, făcute în „Telegraful Român" din 3 Martie 1935, sau răspunsul nostru din „Revista Teologică" a anului 1928, pag. 289—304. Îl asigurăm că va rămânea cu un sentiment de milă creştinească faţă de Păr. P. Mălăeşti, care oridecâteori aude de Academiile teologice din Ardeal, vede roşu şi sare pe pereţi.

ADUCEM la cunoştinţa cititorilor noştri, că eruditul scriitor bisericesc, Prof. Dr. Gh. Ciuhandu, consilier eparhial în Arad, are gata de tipar o nouă lucrare, tratând frământările religioase al căror teatru a fost ţinutul Aradului între anii 1830—1840, desvelind în special manevrele unioniste ale episcopului S. Vulcan şi arătând reacţia ortodoxă de sub conducerea episcopului Gherasim Raţ.

Cartea va avea o mărime de peste 500 pagini şi va costa aproximativ 500 Lei. Tipărirea ei atârnă însă de numărul celorce se angajează anticipat s'o cumpere.

Dată fiind autoritatea ştienţifică a autorului, suntem convinşi că aşezămintele Bisericii noastre şi preoţii ei devotaţi vor face cu putinţă apariţia importantei lucrări.

Ceice doresc să aibă această carte, să se adreseze Păr. Prof. Dr. Gh. Ciuhandu, Arad, Consiliul eparhial.

N. C.